ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE...

Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius, ...

Boetij
de
Consol
NAZIONALE
13
14 L
13

ANICII MANLII
Torquati Severini
BOETHII
de consolatione
philosophiæ
LIBRI V.
Cum præfatiõe P. Bertii.
Amsterodami,
Apud Ioannem Blaeu.
A°. CIↃ IↃC XLIX.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO

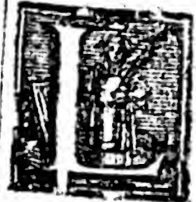

Ad Generosæ indolis, priscæque nobilitatis juvenem,

D. RVTGERVM BOETZELERIVM Ab Asperen,

Liberi Baronis Asperani Filium,

PETRI BERTII PRÆFATIO.

IBROS Anicii Manlii Torquati Severini Boethii de Consolatione Philosophiæ, quos in tanta dignatione viri eruditi semper habuerunt, ut in illis legendis, enarrandis, recensendis, evulgandis, laudem non exiguam positam existimarent, (scripsere enim in eos ex antiquioribus, Albertus Magnus

& Thomas Aquinas, Deus bone! qui viri, & quanti? post illos Rudolphus Agricola Frisius, & Ioannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Ioannes Bernartius & Theodorus Zitzmannus:) libros igitur Boethii de Consolatione Philosophiæ nuper à me publicis lectionibus in Academia explicatos, tibi inscribo, Iuvenis Nobilissime. Exiguum mole munus, sed ingens pondere. Etsi enim brevitati ipse quondam studuerit Boethius, brevitatemque operis contractiorem adhuc fecerit typographi nostri solertia: tamen ubique adhuc effulget magnum illud & cælo adfine ingenium. Certe inter posterioris ævi scriptores Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit in omni genere Sapientiæ Boethio nostro par. Philippum Pulchrum Francorum Regem constat tanti hos libros fecisse, ut quamvis ipse Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit, quod ipsi Ioannes Magdunensis, Poeta (ut tunc

ferebant tempora) eruditus , eos Gallice à se redditos , inscripsisset : adservaturque ejus operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliotheca Augustinianorum. Merito autem authorem istum tanti fecit Magnus Rex. Nihil quippe in eo non est eximium. Religionem spectamus ? Christianus est, & quidem inter Christianos fidei Orthodoxæ sectator atque adsertor. Patriam ? Romanus. Dignitatem ? Patritius , Exconsul ordinarius , Exmagister Officiorum. Familiam ? Anicius, Manlius, Torquatus , Severinus , Boethius. Studium & vitæ genus ? Logicus acutissimus , Theologus gravissimus, Mathematicus solertissimus , Mechanicus artificiosissimus , Musicus suavissimus : adhæc Orator & Poeta optimus. Dictionis modum ? Vtroque in genere , fuso pariter & numeris adstricto , egregius , sed in hoc præcipue excellens. Argumentum scriptionis ? Id vero est Consolatio in rebus adversis,

quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinensi, quum jussu Theodorici Ostrogothi, Regis Italiæ, captivus illic detineretur, ubi etiam postea resecto capite vitam finiit; suntque huic tractationi multa alia capita adnexa, De summo bono, De malo, De Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præscientia divina, aliaque. Vsum? Solus hic auctor sufficere potest componendis controversiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priusquam ipsam inspicias operis contextum, videntur mihi præmittenda quædam quæ huic nostræ tractationi lucem aliquam possunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; Plures olim fuisse Boethios: nam & Stoicum quendam nominat Laertius in vita Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem facit in Symposiacis, & Cretensem alium citat Galenus Aristotelis studiosum, vi-

rum

rum Consularem: noster quoque iste in Commentario in Porphyrium, quendam nominat Boethium Philosophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boethii nostri Boethium appellatum fuisse suspicio est, sicut postea liquebit. Sed nostrum istum ab aliis omnibus distinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus: adduntur tituli ex honoribus in Repub. gestis, Exconsul Ordinarius, Exmagister Officiorum, Vir Clarissimus, & Illustrissimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius sæculi moribus receptum, ut præstantes Viri nomen suum ad alios transmitterent. Hæc res tot Antonios inter Cæsares dedit, tot Aurelios, Severos, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Constantes, Constantios, & Constantinos: tot longa serie Otones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus no-

mina commendationem perſonis adferre poſſe. Video etiam adſumpta interdum nomina excellentium virorum ab iis qui extra familiam erant. Illius ergo temporis more factum eſt, ut noſter iſte Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boethius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum eſt ad ANICIOS, quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat beatus Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ cæteris Boethii noſtri atavus, Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens eſt & honorata mentio apud Ammianum Marcellinum, Auſonium, Symmachum, inque Codice Theodoſiano. Geſſit enim Conſulatum cum Gratiano Imperatore, Anno Chriſti CCC LXXI: idemque, quum in Italia Prætorio Præfectus eſſet, provincias, Inſubriam, Æmiliam, atque Ligu-

riam cum insignibus Consularibus Ambrosio (ei qui postea Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus factus est) administrandas dedit. Qui Hieronymum & Augustinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam cæteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre.

-- *Quemcumque requiris,* inquit,
Hac de stirpe virum, certum est de Consule nasci.
Per fasces numerantur avi, semperque renata
Nobilitat[illegible]*nt, & prolem fata sequuntur*
Continuum simili servantia lege tenorem.
Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
Floreat, & claro cingatur Roma Senatu,
Se jactare parem ——

Fuere autem Anicio Sexto Petronio Probo filii duo, Probinus &

Probus: filia unica, Turriana Anicia Iuliana, quæ nupta Quinto Claudio Hermogeniano Olybrio; mater fuit Demetriadis, Christianorum Rhetorum præconiis decantatissimæ virginis, utpote cujus in laudibus prædicandis certatim laborarint, Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Augustinus Episcopus, & post illos Prosper quoque Aquitanicus, quemadmodum matrem Iulianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Augustinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de gente Anicia hæc sunt', Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit, qui non meruerit Consulatum. Proferendus Olybrius, virginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum Roma congemuit. Vxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipsa Anicia, Consulis uxor, Consulum filia, Consulum

mater.

mater, mulier erudita, cujus hodieque exstat Cento Virgilianus. Honores illius, quam dixi, Anicii indicant auctores à me citati; sed imprimis crebræ inscriptiones Romæ. unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex basi statuæ ipsi positæ à filiis Probino & Probo,

SEXTO. PETRONIO. PROBO: VIRO CL. PROCONSVL. AFRICÆ. PRÆFECTO. PRÆTORIO. QVATER. ITALIÆ. ILLYRICI. AFRICÆ. GALLIARVM. CONSVLI. ORDINARIO. PATRI. CONSVLVM.
ANICIVS. PROBINVS. VIR. CL.
CONSVL. ORDINARIVS. ET. ANICIVS. PROBVS. VIR. CL.
QVÆSTOR. CANDIDATVS. FILII. MVNVS. SINGVLARI. RELI-

GIONE. DEBITVM. DEDICARVNT.

Cui similis etiam alia inscriptio conspicitur, posita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Iuliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit, quod Christi fidem amplexa, multis aliis Romæ exemplum dedit deserendi Gentilismi. Prudentius,

Fertur enim ante alios generosus Anicius urbis
Illustrasse caput. Sic se Roma inclyta jactat.
Quin & Olybriaci gentisque & nominis hæres,
Abjectis fastis, palmata insignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.

Spectatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltoniæ Probæ se-

pulchrum, adeo magnificum, ut vix aliud ſplendidius credatur in ea urbe exſtare. Ejus inſcriptionem unam carmine factam, quia id meretur, & quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam.

Sublimes quiſquis tumuli miraberis arces,
Dicas, quantus erat qui Probus hic ſitus eſt?
Conſulibus proavis ſoceroque exconſule major,
Quod geminas conſul reddidit ipſe domos.
Præfectus quartum toto dilectus in orbe,
Sed fama emenſus quicquid in orbe hominum eſt.
Æternos, heu, Roma tibi qui poſceret annos,
Cur non vota tui vixit ad usque boni?
Nunc quum ſexdenos menſis ſuſpenderet annos,
Dilecta è gremio raptus in æthra Proba.

Sed periisse Probum meritis pro talibus absit
Credas Roma tuum: Vivit & astra tenet.
Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
Parcus opum nulli, largus at ipse fuit.
Solamen tanti conjunx tamen optima luctus
Hoc Proba sortita est, jungat ut urna pares.
Felix, heu nimium felix! dum vita maneret,
Digno juncta viro, digna simul tumulo.

Atqui hic quidem Anicius atavus fuit nostri Boethii. Filii istius Anicii (ut ante diximus) fuere Probus & Probinus, quorum ille, Boethii nostri abavus, tanta fuit per orbem universum virtutis fama; ut Persæ duo potentissimi & sapientissimi (teste Paulino in vita beati Ambrosii) Romam venerint, ipsius videndi ac salutandi gratia.

Hujus

[redacted]

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant; Et quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum est, ut Boethius noster dictus fuerit ANICIVS MANLIVS TORQVATVS. Fuit autem Manlius iste Boethii nostri proavus: eumque Fasti Consulem signant cum Eutropio. Ejusdem Manlii memoria exstat apud Augustinum, qui matrem suam Monicam alloquens, His, inquit, temporibus (ut omittam cæteros) vir & ingenio & eloquentia, & ipsis insignis muneribus fortunæ, &, quod ante omnia est, mente præstantissimus, Theodorus, quem bene nosti, id agit, ut & nunc, & apud posteros, nullus hominum de literis nostrorum temporum jure conqueratur. Ejusdem Manlii Consulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota sua exponit pro gente Manlia, quasi de Boethio nostro

vatici-

vaticinatur: Sic enim canit,

Consul per populos idemque gravissimus auctor
Eloquii, duplici vita subnixus, in ævum
Procedat, pariter libris fastisque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & cœptis ne desit fascibus hæres.
Decurrat trabeata domus, tradatque secures
Mutua posteritas, servatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur Consule proles.

Adhæsit autē Genti Manliæ TORQVATORVM nomen, ex eo, quod TITVS Manlius L. F. A. N. Imperiosus, Sulpicio Dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem singulari certamine prostravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione inta-

cto,

cto, unum torquem abstulit, eoque se induit, ut est apud Livium. Sic igitur, Boethius noster ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.

SEVERINI nomen unde tractum sit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliæ severitate illud petitum existiment. Constatque, severam imprimis atque imperiosam hanc familiam fuisse. L. Manlius Titum filium suum, qui postea Torquatus dictus fuit, rus ab hominum conversatione relegavit: idem Dictator tanta severitate delectum habuit, ut Imperiosi nomen retulerit. Ipse T. Manlius Torquatus, filium suum, quod provocatus à Geminio Metio, duce Tusculanorum ad dimicandum, se ignaro descenderat, abripi à lictore, & in modum hostiæ, mactari jussit, satius judicans, patrem filio forti, quam patriam militaris disciplinæ exemplo carere: quo quidem facto Manlius usque adeo invisum se atque exosum ju-

ventuti Romanæ effecit, ut ipsi de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis triumphum agenti, nemo adolescens nobilis obviam processerit. Ad hanc severitatem respexit Virgilius, quum scripsit,

—— Sævumque securi
Adspice Torquatum ——

L. quoque Manlius Torquatus, is qui Consul cum Cnæo Octavio fuit, filium suum, accusatum à Macedonum legatis, quod in Prætura sua provinciam pecunia spoliasset, vetuit in conspectum suum prodire, negans eum videri tali ingenio fuisse, quales ejus majores fuissent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se laqueo interemerit. Ab hac igitur Manliæ gentis severitate credunt quidam Boethium nostrum dictum fuisse SEVERINVM: quibus tamen ego adstipulari non possum: eo quod nusquam videam cognomen istud gen-

ti Manliæ tributum: nam Imperiosos quidem Manlios lego, Severos aut Severinos non lego. Et quia Severinorum familiam nobilem tunc temporis fuisse constat, quæ tamen non fuerit gentis Manliæ, malo ego ad Severinos illos nomen istud referre. Fuerunt autem hoc nomine Consules plures Fastis notati, sub Imperatoribus Leone & Zenone. Ac fieri potest, ut vel Manlii Theodori filia Severino alicui nupta fuerit, avo nostri Boethii, vel filius Manlius adoptione transierit in familiam Severinorum, ex quo natus sit BOETHIVS, nostri Boethii pater; is qui quum Præfecturam gereret Prætorii, à Valentiniano Imperatore uno cum Aetio Patritio innocens in Palatio interfectus est. Hic ille est, cujus mentionem facit in Chronico suo Cassiodorus. Aethius, inquit, Patritius in Palatio manu Valentiniani Tertii Imperatoris extinctus est, Boethius vero præfectus Prætorio

amicis ejus circumstantibus interemptus. Hæc refert Cassiodorus ad Consulatum Ætii & Studii: qui incidit in annum Christi CCCCLV, quo ipso anno Boethius noster natus esse creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, justo uxoris ab ipso vitiatæ dolore ardens occidit, ejusque contra uxorem Eudoxiam stupravit, & imperium sibi vindicare conatus est, à Genserici militibus interemptus occubuit.

Referenda sunt igitur ad Boethii majores, à quibus petita sunt, ista nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum. Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum. Severini, ad avum Severinum. Boethii ad patrem Boethium. Duravit vero etiam post Boethii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Iustinus enim & Iustinianus Imperatores Anicii dicti sunt: Fratrem quoque Iustiniani nomine Germanum,

ait Iordanes ducta Malhasuenta, Witigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amala stirpe conjunxisse.

Prænomen Boethii nulli libri præferunt. Mihi dubium non est, prænomen ipsi fuisse Flavii, ita enim vocari video in Actis Ecclesiasticis, quæ sic habent. Fl. Boethio V. C. Consule, die III Iduum Martiarum, in Basilica Constantiana, residente venerabili viro, Papa Felice, &c. Quæ verba ad primum Boethii Consulatum referenda sunt.

Floruit autem Boethius noster Theodorici Amali regis Ostrogothi temporibus. Hic ille est Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum sibi à Zenone Imperatore Italiæ regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus Ostrogothorum copiis invasit, ipsoque interfecto, regni Gothorum in Italia sedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiæ & Siciliæ jus dixit,

reſcripta ſua quaquaverſum mittens, quorum magnam partem M. Aurelius Caſſiodorus libris ſuis Variarum inſeruit.

Fuit autem tempeſtas illa gravis admodum Romanæ urbi: nam inter tot magnos & præſtantes viros quos adhuc habebat Reſpublica, optimus quiſque dignitatem Imperii & majeſtatem ſummam alio tranſlatam tacite indignabatur. Imperatoris enim ſedem aulamque habebat Conſtantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum à Vandalis, poſtea ab Herulis, tenebant tunc Gothi, qui regni ſui ſedem non Romæ, ſed Ravennæ poſuerant. Vna in tanto dignitatis naufragio ſupererat tabula, Conſulatus: ſed & is quoque altera parte erat imminutus, quum à Conſtantini inde temporibus alter Conſulum Conſtantinopoli, alter Romæ deſignaretur.

Natus eſt Boethius anno Chriſti (ut ante dixi) CCCCLV,

hoc eſt quinquaginta annis poſt captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipſum poſteriorem fuiſſe Hieronymo & Auguſtino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Caſſiodori, Cæſarii Arelatenſis, Fulgentii, Vigilii, Priſciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, ſancti quoque Benedicti, à quo fertur in monte Caſſino una cum Tertullo Placidi monachi patre, Senatore Romano, menſæ monaſticæ adhibitus.

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: ſed & aliis omnibus inſtruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari ſolent: Opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

Sed, orbatum patre, amicorum fides atque induſtria ad eruditionis & Sapientiæ templa perduxit. Miſſus eſt enim infans ſtatim Athenas, ubi jam reſtaurata litterarum & Philoſophiæ ſtudia ma-

gno præſtantiſſimorum ingeniorum confluxu atque ardore agitabantur. Ibi ille totos annos XVIII, cum aliorum Philoſophorum, tum Ariſtotelis imprimis atque Euclidis & Ptolemæi lectioni vacavit. Ac videtur quidem Eleaticæ primum, poſtea Academiæ, tandem vero Peripateticæ ſectæ addictus fuiſſe. Huc illud refero, quod initio hujus libri legitur: ubi Philoſophia Poeticas Muſas apud Boethium in carcere conſpiciens, fingitur ægre ferre illarum præſentiam, & dicere, Hunc vos, Eleaticis atque Academicis ſtudiis innutritum auſæ fuiſtis adire? Quod de annis XVIII Athenis exactis dixi, confirmatur ipſius Boethii teſtimonio, ex libro de diſciplina Scholarium. Exercuit autem in prima illa ætate ſtudium Poeticæ; itaque ipſe de ſe,

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mæſtos cogor inire modos.

Sic

Sic ergo Boethius pueritiam & juvenilem ætatem consumpsit. Atque huc pertinent illa Fortunæ ad ipsum verba: Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem nostri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium quæ mei sunt juris adfluentia & splendore circumdedi.

Reversum Athenis in urbem, statim egregia animi virtus, moresque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in Repub. viris, qui juvenem ad summa natum ambire, & affinitates suas ipsi ultro etiam offerre, non inhonestum sibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patritium & Hypatium suscepit. Fuit autem Elpis ista non probitatis tantum, sed etiam litterarum laude celebris, imprimisque Poeticæ amans.

Ejus creduntur esse Hymni duo, qui in Ecclesia canuntur, *Aurea lux*, &c, *Felix per omnes*.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boethium alloquens dicit. Taceo, inquit, quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem Principum civitatis (quod pretiosissimum propinquitatis genus est) prius carus quam proximus fuisti. Quis non te fæliciſſimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?

Ita ille juvenis admodum admotus est præcipuis in Rep. honoribus, ac per eos tandem ad summum fastigium, hoc est, Consulatum, pervenit. Huc spectant ista Philosophiæ verba, Prætereo (libet enim præterire communia) sumptas in adolescentia negatas se-

nibus dignitates. Incidit autem primus ille Boethii Consulatus in annum Christi CCCCLXXXVII, quo anno, ut auctor est Cassiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba, Rugorum rege, victo captoque potitus est. Ex quo apparet, Boethium ante occupatum à Theodorico regnum Italiæ Consulem fuisse. Biennio enim post consulatum Boethii ingressus est Italiam Theodoricus, & postea imperante Anastasio, Consuleque Albino Ravennam venit & Odoacrem interemit.

Filii Boethii Patritius & Hypatius annis XIII post patrem Consules facti sunt. Fuit autem is annus à Christo nato quingentesimus, Regis Theodorici octavus. Scribit autem Cassiodorus in Chronico, eo anno Theodoricum Romam cunctorum votis expetitum advenisse, & Senatum suum mira affabilitate tractasse, Romanæ urbi donasse annonas, atque admirandis mœnibus, deputata per

anno s

annos ſingulos maxima pecuniæ quantitate, ſubveniſſe. Hic ille eſt annus quo Boethius noſter filiis ſuis curules inſidentibus, Theodoricum regem diſerta admodum oratione in Curia laudavit: cui ille reſpondens, Senatum mira comitate appellavit, ac ſe dignitati & commodis ejus nunquam defuturum oſtendit. Progreſſus tunc è Curia in Circum Theodoricus, ad locum qui Palma aurea dicebatur, concionem habuit ad populum cum Senatoribus in gradibus conſidentem. Hic vero Boethius, medius inter filios ſuos conſiſtens, congiarum populo dedit. Profectus autem è Circo Theodoricus, triumphale epulum Senatoribus dedit, ac plebi Romanæ frumentum donavit. Quanta vero fuerit illius actus celebritas, ex eo cognoſci poteſt, quod beatus Fulgentius, qui tunc temporis nova Thraſimundi ſævitia exanimatus deſerta Africa Romam venerat, pompam

illam conſpiciens, acclamationes audiens, ordinemque rerum admirabilem ſecum expendens exclamavit, Quam ſpecioſa debet eſſe Ieruſalem illa cæleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? & ſi in hoc ſæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur ſanctis contemplantibus veritatem? Sed ſplendorem illius actus eleganter deſcripſit ipſe Boethius hujus operis libro ſecundo, ubi Philoſophiam ſic loquentem introducit: Si quis rerum mortalium fructus, ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, quum duos pariter liberos tuos domo provehi ſub frequentia Patrum, ſub plebis alacritate vidiſti? quum eiſdem in Curia curules inſidentibus, tu Regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruiſti? Quum in circo duorum medius Conſulum circumfuſæ mul-

titu-

titudinis exſpectationem Conſularis triumphali largitione ſatiaſti? Secundus Boethii noſtri Conſulatus incidit in annum Chriſti D X, Theodorici Regis X V I I I. Hoc anno Boethius Conſul, Prædicamenta Ariſtotelis commentariis illuſtrare aggreſſus eſt. Teſtatur id ipſe initio ſui Commentarii. Etſi, inquit, nos curæ officii Conſularis impediunt, quo minus in his ſtudiis omne otium, plenamque operam conſumamus: pertinere tamen videtur ad aliquam Reip. curam, elucubratæ rei doctrina cives inſtruere, nec male de civibus meis merear, ſi, quum priſca hominum virtus urbium cæterarum in hanc unam Rempublicam Imperium tranſtulerit, ego, id ſaltem quod reliquum eſt, Græcæ ſapientiæ artibus, mores noſtræ civitatis inſtruxero. Quare ne hoc quidem ipſum Conſulis vacat officio; quum Romani moris ſemper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum eſſet

atque

atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Iudicabat enim gravissimus vir, non posse à se tempus, quod à Rep. vacuum habebat, melius collocari, quam si illud maximorum virorum, Catonis, M. Tullii, Senecæ, aliorumque exemplo, sapientiæ studiis, atque Aristotelis imprimis, Philosophorum maximi, lectioni, versioni, atque explicationi tribueret. Nam & ipse à prima ætate illis studiis fuerat delectatus, & intelligebat, nihil esse, quo æque humana mens gaudeat atque veri cognitio: & sperabat Romanam juventutem sua opera ad priscam illam virtutem posse excitari. Habebat autem Bibliothecam optimorum utriusque linguæ librorum copia instructissimam, cujus parietes ebore ac vitro compti nitebant, neque in carcere postea quicquam tulit molestius, quam quod ea carere debuerit: quocirca ipse cum Philosophia sua de hac re ita in catenis

conque-

conqueritur. Hæccine, inquit, est Bibliotheca illa, quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpe residens de divinarum humanarumque rerum scientia disserebas?

Hisce igitur præsidiis instructus Boethius omnem Philosophiam Latinis litteris illustrare instituerat. Sic enim scribit: Ego omne Aristotelis opus quodcumque in manus venerit, in Romanum stylum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perscribam: ut siquid ex Logicæ artis subtilitate, vel ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perspicuum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine Commentariorum illustrem.

Hac ille contentione multa in universa Philosophia vel è Græcis vertit, vel ipse Latine scripsit.

In LOGICIS ista,

Ad Isagogen Porphyrii libros II.

Secundæ editionis librum I.
In Categorias Ariſtotelis libr. II.
In librum περὶ ἑρμην. lib. I.
Editionis ſecundæ libros VI.
De Diviſione librum I.
De Definitionibus librum I.
Ad Categoricos Syllogiſmos introductionis librum I.
In Topica Ciceronis libros VI.
De differentiis Topicis libros IV.
De Syllogiſmo Categorico lib. II.
De Syllogiſmo Hypothetico libros II.

In RHETORICIS.

De locis Rhetoricis lib. I.

In ARITHMETICIS,

Tranſtulit Nicomachum Arithmeticum. Caſſiodor. de Arith. Hanc apud Græcos Nicomachus diligenter expoſuit: quem primum Madaurenſis Apulejus, deinde magnificus vir Boethius, Latino ſermone tranſlatum, Romanis contulit lectitandum.

De Arithmetica lib. II.

In MVSICA,

Tranſtulit Pythagoram Muſicum

Scripsit de Musica libros V.

In GEOMETRIA,

Transtulit Euclidem. Cassiodorus loquens de Geometria, Cujus disciplinæ, inquit, apud Græcos Euclides, Apollonius, Archimedes, nec non & alii scriptores probabiles exstiterunt: ex quibus Euclidem translatum in Romanam linguam idem vir magnificus Boechius dedit, qui si diligenti cura relegatur, hoc quod de divisionibus prædictis apertum est, manifesta intelligentia & clara veritate cognoscetur.

Scripsit in Geometriam Euclidis libros tres.

De Quadratura circuli.

In GEOGRAPHIA & ASTRONOMIA,

Transtulit Ptolemæum Alexandrinum.

In METAPHYSICIS,

De Vnitate & Vno lib. I.

In MECHANICIS,

Transtulit Archimedem Mechanicum.

Edidit

Edidit præterea, Platonem à se versum.

Epistolarum ad diversos librum I.

Concordiam quoque Philosophiæ Aristotelicæ cum Platonicis scribere adgressus est.

De hebdomadibus lib I.

Crediderim etiam Romæ vel ipsum extra ordinem quosdam nobiles juvenes docuisse, vel docentibus aliis præfuisse, & varia omnis sapientiæ exercitia domi suæ instituisse. Fuit enim tunc temporis ipsa etiam Roma litterarum, & Philosophiæ, & humaniorum disciplinarum artiumque celebritate clara: quemadmodum ex Rescripto Theodorici Regis ad Symmachum Boethii socerum apparet, in quo ille Romam eloquentiæ vocat fœcundam matrem, virtutumque omnium latissimum templum: vetatque, ne Valeriani liberi è Syracusana civitate studiorum caussa Romam deducti, ipso inconsulto aut inscio ad patrem redeant.

Nota quoque exteris fuit Boethii noſtri eruditionis fama. Nam quum Theodoricus Francorum regi Chlodoveo, & Burgundionum regi Gundibaldo adfinitate junctus eſſet, quod illius quidem ſororem Audafledam uxorem ipſe duxiſſet, alteri vero ipſe filiam elocaſſet, forte evenit, ut Gundibaldus, qui Ravennæ ſocerum inviſerat, Romam quoque excurreret, urbis fama, & Boethii nominis celebritate excitus, cui quum Boethius inter alia mechanici operis organa oſtendiſſet horologia duo, quorum alterum in Sphæra mobili curſum Solis ſignificabat, alterum aquis ſtillantibus indicabat horarum ſpatia, cujuſmdi Græci clepſydras vocant, obſtupefactus eorum conſpectu homo Barbarus, ſimulatque in ſuum regnum reverſus eſt, miſſis legatis petiit à Theodorico ejuſmodi ad ſe horologia tranſmitti. Theodoricus Boethium ut talia adfini ſuo concinnaret, ro-

gavit; concinnata vero misit. Extant ejus apud Cassiodorum Epistolæ duæ, harum rerum testes, quas operæ pretium est cognoscere, tum ad confirmandam fidem eorum quæ dixi, tum quia eximiam continent Boethii prædicationem. Audi ergo quid priore Epistola Theodoricus scribat: Burgundionum Dominus à nobis magnopere postulavit, ut horologium, quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod Solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus .... Merito siquidem respicere cupiunt, quod Legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium Scholas longe positus introisti, sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum do-

gmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, qua profunditate cum suis Speculativa cogitetur; qua ratione Activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos Senatores quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Itali: Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides, audiuntur Ausoniis: Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant: Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti: Et quascumque disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit: quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per qua-

drifarias Mathesis januas introisti. Tu illam in Naturæ penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti ***. Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt crediturae quod viderint? Quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? Et quando fuerint à stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

In Epistola Theodorici ad Gundibaldum Burgundionum regem leguntur ista: Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores, præsentiæ vestræ, horologia, cum suis dispositoribus credidimus destinanda; Vnum, In quo

humana ſolertia videtur colligi quod totius cæli noſcitur ſpatia pervagari; aliud, ubi Solis meatus ſine Sole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Habetote in veſtra patria, quod aliquando vidiſtis in civitate Romana. Dignum eſt, ut noſtris bonis veſtra gratia perfruatur, quæ nobis etiam adfinitate conjungitur.

Sed & citharœdum miſſurus Theodoricus ad Chlodoveum Francorum regem, Boethium noſtrum conſuluit, deditque ipſi curam deligendi alicujus idonei. Apparet id ex epiſtola ipſius Theodorici ad Boethium, in qua hæç leguntur: Quum Rex Francorum convivii noſtri fama pellectus, à nobis citharœdum magnis precibus expetiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quod te eruditionis Muſicæ peritum eſſe noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui diſciplinam

ipſam in arduo collocatam potuiſtis attingere.

Idem quoque ad Chlodoveum (quem Caſſiodorus Luduin vocat) victoria Alemannica elatum ſcribens, eum, ut moderatione & clementia victos ſibi devinciat, hortatur, ac tandem addit, Citharœdum etiam arte ſua doctum pariter deſtinavimus expetitum, qui ore manibuſque conſona voce cantando, gloriam veſtræ poteſtatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicaſtis magno opere dirigendum. Hæc igitur ſtudia fuere Boethii.

Quæ dum tractat, eripitur ipſi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & ſtudiorum ſocia. Ejus Epitaphium, (incertum, ſcriptumne à Boethio, an ab alio aliquo,) talé legitur,

Elpis dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul à patria conjugis egit amor.

Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora,

* * *

Porticibus sacris jamnunc peregrina quiesco,
Iudicis æterni testificata thronum.

Defuncta Elpide, Boethius secundam uxorem duxit Symmachi Senatoris & Consularis viri filiam Rusticianam, ex qua duos filios paterni avitique ingenii speciem præferentes suscepit. Atque hos quidem Consulares vocat, non quod Consules fuissent, sed quod viro Consulari essent progeniti.

Sequutus est postea Boethii tertius ultimusque Consulatus, quem ille cum Symmacho socero suo gessit, anno Christi DXXII, ætatis suæ LXVII. Ad eum vero petendum, ut & alios quoque honores, non ambitio Boethium, aut lucri spes, sed bonorum commune studium impulit.

Ac videtur Symmachum quidem Consulem dedisse Senatus Romæ novæ, Boethium vero Senatus Romæ veteris. Huic Symmacho Boethius libellum inscripsit à se compositum de S. Trinitate adversus Nestorii & Eutychetis errores. Fuit enim S. Theologiæ imprimis studiosus Boethius; ac tunc quidem eo impensius, quod videret orthodoxam de S. Trinitate sententiam vehementer ab Ostrogothis Arianis, ipsorumque rege Theodorico oppugnari. Scripsit ergo de Vnitate Trinitatis, Vtrum Pater, Filius, & Spiritus sanctus de divinitate substantialiter prædicentur: Præterea, de Fide, ad Ioannem Diaconum: &, de duabus in Christo naturis. Sed Boethius editis istis operibus odium sibi Theodorici Regis conflavit, & in suspicionem apud ipsum venit capti de mutando Reip. statu & vindicanda in libertatem Italia, consilii. Nec defuere, qui hac occasione in ipsum aperte in-

ſurgerent; Conſuliſque authoritatem aperte oppugnarent: quibus omnibus Boethius, fretus recti animi conſcientia, fortiter ſeſe oppoſuit, neque eſt veritus, pro tuenda Repub. & privatorum civium jure, inimicitias potentiorum ſuſcipere.

Primum ergo Conigaſtum exactorem repreſſit, miſerorum civium fortunas nefarie invadentem, neque id ſemel tantum fecit, ſuo Conſulatu, ſed ſæpius. Poſtea Triguillam, Regiæ domus præfectum, ab incepta, jamque perpetrata injuria, revocavit. Bona & innocuos cives, quos infinitis calumniis effrenis Gothorum avaritia divexabat, objecta periculis nominis ſui auctoritate protexit. Provincialium quoque fortunas privatis præfectorum rapinis & publicis vectigalibus peſſumdari, apud Regem Theodoricum queſtus eſt. Quumque acerba fame fervente, gravis atque inexplicabilis indicta coemtio profligatura Cam-

paniam provinciam videretur, ipse communis commodi caussa certamen adversus Præfectum Prætorii suscepit, & Rege ipso cognoscente pro Campanis acriter contendit, & ne coemptio illa exigeretur, orationis suæ vi effecit. Paulinum, Consularem virum, cujus opes Palatinæ hirudines jam spe atque animo exsuxerant, faucibus accusatorum famelicis eripuit. Albinum quoque & ipsum virum Consularem, Cypriani delatoris accusatione pressum, defendit Veronæ, derivato etiam in se Cypriani odio: quumque Rex ipse majestatis crimen in Albinum delatum, ad universum Senatum transferre conaretur, faceretque pro uno reos plures, Boethius noster ingenti cum securitatis suæ periculo Senatum omnem gravissima oratione defendit. Sed audiamus gesta à se in suo Consulatu referentem Boethium: Susceptæ sunt mihi cum improbis graves inexorabilesq; dis-

cordiæ:

cordiæ: &, quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi? Quoties Triguillam regiæ præpoſitum domus ab incepta perpetrataque jam prorſus injuria dejeci? Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi? Nunquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter quam qui patiebantur, indolui. Quum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coemtio profligatura inopia Campaniam Provinciam videretur, certamen adverſum præfectum Prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, Rege cognoſcente contendi, &, ne coemtio exigeretur, evici.

Paul-

Paullinum, Consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum Consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corrigeret, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne magnas in me videor exacerbasse discordias?

Hisce à Boethio tempore sui Consulatus gestis, quum Regis & aulicorum odia in ipsum flagrarent, sequente anno, qui in Fastis Maximum Consulem habet, accusatus est à Basilio, Opilione, & Gaudentio, hominibus flagitiose improbis, & (quia ipsi impium quoque Arii dogma ad exemplum sui regis sequebantur) Orthodoxo nomini infensissimis. Ex his Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem Boethii æris alieni necessitate, & spe Regii favoris, descendit: Opilio vero & Gaudentius, qui ob multa flagitia exsilio destinati, ædium sacrarum, ad quas confugerant, se

præsidio

præsidio tuebantur, (etsi Rex edixisset, nisi intra præstitutum diem Ravenna excederent, futurum, ut extracti è templis, frontibus suis inusti urbe pellerentur) simulatque Boethii accusationem professi sunt, (quod quidem eopse die quo Rex id ipsis comminatus fuerat, accidit) repente admissi, auditi, in gratiam Regis recepti, ac pristinæ dignitati restituti sunt. Summa vero accusationis, vel delationis potius, hæc fuit: Quod Boethius salvum Senatum, ejusque auctoritatem esse voluisset. Quod delatori obstitisset, ne documenta adferret, quibus Senatum reum læsæ majestatis probaret. Quod restitutionem Imperii Romani molitus fuisset; ad cujus capitis confirmationem ipsi litteras quasdam tanquam à Boethio scriptas proferebant, quum essent à se confictæ. Dicebant etiam, Boethium ob ambitum dignitatis conscientiam suam sacrilegio polluisse. Theodoricus au-

tem

tem Ostrogothorum Rex, qui hactenus, etsi ab Ecclesiæ sententia dissideret in articulo de sancta Trinitate, æquum se atque humanum Orthodoxis præbuerat, ab hoc inde tempore cœpit ingenium à clementia ad crudelitatem, & ab humanitate consueta ad Barbariem tyrannidemque transferre, sive blandientis fortunæ aura elatus, sive odio eorum quos intelligebat à sua sententia in religione alienos, sive quod ab illis prætextu religionis propagandæ & oppugnandæ hæreseos mutationem Reipub. metuebat. Tantum enim falsis accusationibus & fictis criminibus tribuit fidei, ut Boethium, quo vix alius, sicut antea intelleximus, ipsi fuerat dilectior, etiam insontem condemnarit, & publicatis ejus bonis omnibus, Ticinum (quod posteriores Papiam vocaverunt) relegarit, quingentis, ut ipse conqueritur, ab urbe passuum milibus. Ipse ait, se bonis omnibus pulsum, dignitatibus

exutum, existimatione fœdatum, ob beneficium supplicium retulisse; & ob studium propensius in Senatum morti proscriptionique damnatum fuisse.

In hoc carceris pedore, remotus à Bibliotheca, pressus catenis, non fuit otiosus, neque dolori succubuit, sed medicinam petiit ex studiis sapientiæ, quæ sola animi ægritudinem lenire potest, & in summis malis sola est viri boni hæreditas. Primum ergo scripsit ad exemplum Socratis, Apologiæ, vel defensionis suæ librum, contra falsas malevolorum accusationes: id enim ipse indicat his verbis: Cujus rei seriem atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam memoriæque mandavi. Scripsit quoque in eodem carcere ad Symmachum librum de S. Trinitate, quo sententiam B. Augustini breviter expressit. Scripsit leniendo dolori suo libros istos quinque de Consolatione Philosophiæ. Neque vero opus ille

totum,

totum, prout instituerat, absolvit: habeo enim certissima argumenta, quibus possum evincere, propositum Boethio fuisse, ex doctrina quoque Christiana ea superioribus addere, quibus ad considerationem æternæ vitæ animus humanus attolli posset. Nam primum, non est verisimile, partem istam à Christiano homine, mortem ob oculos habente, fuisse præteritam; eumque qui de S. Trinitate in carcere scripsit, consolationem in adversis non petiisse ex disciplina Christi, & doctrina rerum credendarum ac sperandarum libris sacris explicata: Deinde, ipse Philosophica ista proponens, pollicetur quædam altiora. Hæc, inquit, nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, quum tempestivum fuerit, exponam. Videsne N. Iu. sapientiam ipsi promittere majora quædam, &

efficaciora? Adhæc, libro quarto Boethius Philoſophiam compellans, eam vocat veri præviam luminis: non igitur in parte illa ſtatuit ſubſiſtere, ſed progredi ulterius ad majus lumen. Iam, quod paullo poſt dicitur, Decurſis omnibus quæ præmittere neceſſarium puto, viam tibi quæ te domum revehat oſtendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulſa, ſoſpes in patriam, meo ductu, mea ſemita, meis etiam vehiculis revertaris. Nemo non videt, rerum tractandarum propoſitionem hiſce verbis contineri. Promittit autem, ſe primum præmiſſurum quædam, poſtea ſe quædam ſubjuncturum. Quæ præmiſſurum ſe ait, habemus: alteram partem deſideramus, in qua erat oſtenſurus viam quæ hominem domum, id eſt in cœlum ducat; quæque pennas ipſius mentis affixura erat, quibus ſe in altum poſſet tollere, atque ita ſo-

ſpes in patriam, hoc eſt, cœlum, reverti. Ex his apparet, libros iſtos nondum eſſe perfectos. Sed quid ceſſo valido & inconcuſſæ autoritatis argumento idem probare? Initio libri quincti ſic loquitur Boethius de Philoſophia: Dixerat, orationiſque curſum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat: Quænam? illa ſcilicet, quæ ex Chriſtianæ religionis myſteriis peti poſſunt; quum Boethius ſermonem injicit de Caſu, De Libero arbitrio, & Concordia Præſcientiæ divinæ cum libertate arbitrii, quæ tractatio uſque ad finem libri ſeſe extendit. Sequitur igitur, nondum id quod docere inſtituetat, plene eſſe abſolutum, ſed deſiderari partem illam quæ viam ad cœlum monſtrat, quæ ex ſola Chriſti doctrina peti debet. Indicat hoc ipſum clarius poſtea Philoſophia, quum ait, Feſtino debitum promiſſionis abſolvere, viamque tibi qua in patriam eveharis, aperire. Hæc au-

tem etsi perutilia cognitu, tamen à propositi nostri tramite paulisper aversa sunt; verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Devia vocat disputationem de Casu, de libertate arbitrii humani, & Concordia divinæ præscientiæ cum libertate arbitrii. Emensio autem recti itineris, & via quæ in patriam ducit, quam nos desideramus, erat futura pars illa propri Christianitatis, in qua Philosophia ipsum per infamiam, accusationes, carceres, mortem, omniaque adversa duxisset ad vitam æternam, & beato Christi Servatoris, ac Prophetarum atque Apostolorum choro conjunxisset.

Neque vero quia Christi & Apostolorum non meminit in his libris Boethius, propterea minus efficax consolatio ejus videri debet, quandoquidem ea ipsa quæ dicuntur, vera, & scripturis divinis sunt congrua. Magis autem æstimanda est divina veritas ex

ratione, quam ex verbis hoc aut illo modo prolatis. Ratio enim ſemper uniformis eſt, verba pro ſcribentis aut loquentis arbitrio mutari poſſunt. Ioannes Sarisberienſis, vir, etiam quum de nugis ſcribit, graviſſimus: Licet, inquit, liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis eſt, quum ad reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat.

Cætera quæ ad Boethii noſtri in carcere Ticinenſi agentis ſtatum condicionemque pertinent, poſſunt intelligi ex ſermone Philoſophiæ ad Boethium. Viget, inquit, incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer, &, quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit uxor, ingenio modeſta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omnes ejus dotes breviter

includam, patri ſimilis. Vivit, inquam, tibique tantum, vitæ hujus exoſa, ſpiritum ſervat, &, (quo uno felicitatem minui tuam vel ipſa conceſſerim) tui deſiderio lacrymis ac dolore tabeſcit. Quid dicam liberos Conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris vel paterni, vel aviti ſpecimen elucet ingenii? Atque hæc quidem ita ſeſe habent. Nunc ea videamus, quæ ad ipſius obitum faciunt.

Præerat in Oriente rebus humanis Iuſtinus Imperator, ipſe etiam ex gente Anicia, vocatus enim fuit FL. ANICIVS IVSTINVS, atque ita nomen ejus numi referunt. Hunc neceſſe eſt cognatum fuiſſe noſtro Boethio. Propoſuit autem Iuſtinus Edictum, ut Arianorum Eccleſiæ ubique Catholicis cederent. Per id ægre tulit Theodoricus Italiæ Rex, quod & ipſe Arianus eſſet, & toti ſectæ faveret. Is idcirco Ioannem Epiſcopum Romanum Conſtantinopolim miſit, qui ipſius ver-

bis Imperatorem Iustinum moneret, ut ereptas Arianis in Græcia & Asia Ecclesias restitueret, neque ullum ipsis negotium facesseret, sin minus, se eadem omnia Catholicis in Italia illaturum, quæ Arianis intelligeret in Asia omnique Græcia facta esse. Profectus ad Iustinum Ioannes Papa, non paruit Regis mandatis, sed, ex consilio & jussu Iustini, quacumque iter fecit, Ecclesias omnes sententiæ Orthodoxæ consecravit. Itaque reversum Theodoricus Ravennam ad se evocavit, una cum Symmacho Boethii socero: atque illic primum Ioannem, tanquam reum majestatis, carceri inclusum, fame, siti, aliisque incommodis interemit: postea etiam Symmachum, ut conscium rerum adversus Arianos gestarum; ac tandem quoque Boethium: quem ille Ticini, resecta in carcere cervice, occidi jussit, anno Christi DXXVI, qui Theodorici regis fuit XXXIV, Iustini Imperatoris nonus, Boe-

thii vitæ LXXI, Ioannis Papæ ultimus & Felicis primus. Ostenditur hodieque Ticini turris lateritia, in qua Boethius detentus in vinculis fuit. Corpus ejus cives in templo B. Petri condidere, sub cælo aureo, sacello B. Augustini, qua parte in aditum templi adscensus incipit, estque ejus monumento insculptum hoc Epitaphium,

Mæoniæ & Latiæ linguæ clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exsilium.
Sed quem mors rapuit, probitas evexit ad auras.
Et nunc fama viget maxima, viget opus.

Nec superfuit diu Ioanni, Symmacho, Boethio, Theodoricus, ipso enim illo anno mortuus est.

Post obitum ejus Amalisuenta, Theodorici filia, Athalarici mater, vidua Eutharici, omnes Boethii statuas prostratas Romæ erexit,

& hæredibus patrimonium incolume reddidit. Theodobatus quoque Rex, quem Amalisuenta soror ad regnum promoverat, Maximum quendam ex gente Anicia ad Primiceriatus provehens dignitatem, adscivit in regiæ stirpis conjugem, ut est apud Cassiodorum lib. X, epist. XI.

Denique ducentis septuaginta post annis, hoc est, anno Christi CMXCVI Otho III Augustus, ossa Boethii, sepulchro, in quo eum in diem usque abdita jacuerant, educta, elevari, & in tumba marmorea exaltari fecit. In cujus rei memoriam Gerbertus, is qui Rhemensi Archiepiscopatu abdicato Episcopus Ravennas ac tandem Pontifex Maxi. adsumto nomine Sylvestri II factus est, hoc carmen eo tempore condidit.

Roma potens, dum jura suo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen Severine Boethi

Consu-

Consulis officio rerum disponis habenas,
Infundis lumen studiis, & cedere nescis
Græcorum ingeniis: sed mens divina coercet
Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
Libertas Romana perit. Tu Consul & exsul
Insignes titulos præclara morte relinquis:
Nunc decus Imperii, summas qui prægravat artes,
Tertius Otho sua dignum te judicat aula,
Æternumque tui statuit monumenta laboris,
Et bene promeritum, meritis exornat honestis.

Exposui breviter, Nob. I. ea quæ de Vita Fl. Anicii Manlii Torquati Severini Boethii dicere habui. Supereſt ut de hoc opere pauca subjiciam. Sunt quidem omnes Boethii libri graves & eruditi, sed in his de Consolatione

Philoſophiæ, neſcio quomodo noſter auctor ſeipſum vicerit. Ac puto homines, quo ſunt morti viciniores, eo plus experiri in ſe divinitatis; eoque communem vitæ ordinem egreſſos, majora dicere; facere, videre, cogitare, quam in omni vita acta fecerint, quæ res ingens momentum habet ad probandam immortalitatem animorum. Boethius igitur in carcere animum ſuum à rebus aliis omnibus abductum revocavit ad conſiderationem beatitudinis; ſcripſitque Conſolationem iſtam, verbis ſententiiſque ita numeroſam, ut nihil poſſit concipi elegantius. Accipe Iulii Cæſaris Scaligeri judicium, ex ipſius Hypercritico: Boethii Severini ingenium, eruditio, ars, ſapientia, facile provocat omnes auctores, ſive illi Græci ſint, ſive Latini. Sæculi Barbarie ejus oratio ſoluta deterior invenitur; at quæ libuit ludere in poeſi, divina ſane ſunt. Nihil illis cultius, nihil gravius;

neque

neque densitas sententiarum Venerem, neque acumen abstulit ardorem. Equidem censeo, paucos cum illo comparari posse. Valla docet illum latine loqui; at Vallam Boethius bene sapere.

Forma libri est Dialogistica, non μονοπρόσωπος: & in Dialogo ipso non interloquuntur nudæ personæ, sed intercedit sæpe ipse Boethius, narrans multa, & filo orationis suæ consuens, atque contexens ea, quæ à se, quæque à Philosophia disseruntur. Dictio est varia, modo soluta, modo pedibus adstricta; ipse Prosam vocat & metrum.

Libri sunt quinque. Primus habet querelam & lamentationem Boethii, ex collatione status prioris cum præsente.

II. Secundo libro applicat Philisophia leviora quædam fomenta, docetque, injuste Boethium de fortuna queri.

III. Tertius liber certiora continet adversus animi ægritudinem

reme-

remedia, & rejecta falsæ fælicitatis specie, veram beatitudinem ostendit.

IV. Quartus docet, Omnes malos infelices & imbecillos esse, Bonos vero semper beatos & potentes, Deo cuncta regente. Hic agitur de Providentia & Fato; doceturque nullam esse fortunam malam.

V. Quinctus est de Casu, de libertate arbitrii, & Concordia libertatis cum præscientia divina.

Quibus si sextus accessisset de vita æterna, in quo ostendisset ad vitam illam contendentibus ferenda esse multa adversa, exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, haberemus plenam & consummatam adversus omnia hujus vitæ mala consolationem.

Habes, Nobilissime juvenis, ea quæ ad aureolum hunc Boethii libellum præmittenda duxi. Hæc autem sub tuo nomine publice conspici volui, ut exstaret ali-

quod

quod mei in te adfectus, amicitiæque ab utroque avo, patreque insuper, & patruo, viris omni sæculorum memoria dignissimis, ad te usque cum vero cultu derivatæ, testimonium. Si jam hæc usui non sunt, proderunt forte olim. Non debet autem te offendere, quod partes docendi Boethius tribuat Philosophiæ; neque enim vel alienum est à Philosophiæ munere, tractare res divinas; vel proprium ejus, tractare tantum res profanas. Omnis veri consideratio pertinet ad philosophum. Philosophatur physicus de rebus naturalibus; Ethicus de moribus; Mathematicus de quantitatibus; Metaphysicus de supernaturalibus; Theologus de rebus divinis. Nulla veri consideratio à philosopho aliena, nulla non ejus propria est. philosophatur Paulus, philosophantur Prophetæ: Ipse etiam Dominus noster in divinis suis & salutaribus concionibus philosophatur.

Quæ

Quæ quum ita ſint, cogita, Philoſophiam noſtram dum adverſus animi ægritudinem remedia proponit, proprio ſuo fungi munere; & Boethium noſtrum æſtima, vel propter ſe, vel propter me, vel propter remedia adverſus ancipites humanæ vitæ caſus. Vale.

Anicii Manlii Torquati

SEVERINI BOETHII

DE

CONSOLATIONE

PHILOSOPHIÆ,

LIBER I.

METRUM I.

CARMINA *qui quondam studio florente peregi,*
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant scribenda Camenæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has saltem nullus potuit pervincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.
Gloria felicis olim viridisque juventæ
Solatur mæsti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis incpina senectus,
Et dolor ætatem jussit inesse suam.
Intempestivi funduntur vertice cani,
Et tremit effeto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quæ se nec dulcibus annis
Inserit, & mæstis sæpe vocata venit.
Eheu, quam surda miseros avertitur aure,
Et flenteis oculos claudere sæva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pæne caput tristis merserat hora meum.

Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactaſtis amici?
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HÆC dum mecum tacitus ipſe reputarem, querimoniamque lacrymabilem ſtyli officio deſignarem, adſtitiſſe mihi ſupra verticem viſa eſt mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perſpicacibus, colore vivido, atque inexhauſti vigoris; quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo noſtræ crederetur ætatis: ſtatura diſcretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat, nunc vero pulſare cœlum ſummi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput altius extuliſſet, ipſum etiam cœlum penetrabat, reſpicientiumque hominum fruſtrabatur intuitum. Veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubilique materia perfectæ; quas, uti poſt eadem prodente cognovi, ſuis manibus ipſa texuerat. Quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat. Harum in extremo margine π, in ſupremo vero θ legebatur intextum. Atque inter utraſque litteras, in ſcalarum modum, gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet ad-

ſcenſus.

ſcenſus. Eandem tamen veſtem violentorum quorundam ſciderant manus, & particulas, quas quiſque potuit, abſtulerant. Et dextera quidem ejus libellos, ſceptrum vero ſiniſtra geſtabat. Quæ ubi poëticas Muſas vidit, noſtro aſſiſtenteis toro, fletibuſque meis verba dictanteis, commoda paulisper, ac torvis inflammata luminibus. Quis, inquit, has ſcenicas meretriculas ad hunc ægrum permiſit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus inſuper alerent venenis? Hæ ſunt enim, quæ infructuoſis affectuum ſpinis, uberem fructibus rationis ſegetem necant, hominumque menteis aſſuefaciunt morbo, non liberant. At ſi quem profanum, uti vulgo ſolitum, nobis blanditiæ veſtræ detraherent, minus moleſte ferendum putarem. Nihil quippe in eo noſtræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis ſtudiis attigiſtis innutritum? Sed abite potius Seirenes uſque in exitium dulces, meiſque eum Muſis curandum, ſanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mæſtior vultum, confeſſuſque rubore verecundiam, limen triſtis exceſſit. At ego, cujus acies lacrymis merſam caligarat, ne dignoſcere poſſem, quæ nam hæc eſſet mulier tam imperioſæ auctoritatis, obſtupui, viſuque in terram defixo, quidnam deinceps eſſet actura, expectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte conſedit, meumque in-

tuens vultum luctu gravem, atque in humum mærore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

METRUM II.

Heu, quam præcipiti mersa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta
Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam cœlo liber aperto,
Suetus in ætherios ire meatus,
Cernebat rosei lumina solis,
Visebat gelidæ sidera lunæ,
Et quæcunque vagos stella recursus
Exercet, varios flexa per orbeis,
Comprensam numeris victor habebat.
Quin etiam caussas, unde sonora
Flamina sollicitent æquora Ponti,
Quis volvat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu:
Quis veris placitas temperet horas,
Ut terras roseis floribus ornet:
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari solitus, atque latentis
Naturæ varias reddere caussas:
Nunc jacet effeto lumine mentis,
Et pressus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu! stolidam cernere terram.

PROSA II.

SED medicinæ, inquit, potius tempus est quam querelæ. Tum vero totis in me intenta luminibus: Tu ne es ille, ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in virilis animi robur evaseras? Atqui talia contuleramus arma, quæ nisi prius abjecisses, invicta te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? Quid taces? pudore an stupore siluisti? mallem pudore; sed te, ut video, stupor oppressit. Cumque me non modo tacitum, sed elinguem prorsus, mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum. Et nihil, inquit, periculi est, lethargum patitur, communem illusarum mentium morbum. Sui paulisper oblitus est; recordabitur facile, si quidem nos ante cognoverit. Quod ut possit, paulisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculosque meos fletibus undanteis, contracta in rugam veste, siccavit.

METRVM III.

Tunc me discussa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusque prior rediit vigor:
Vt cum præcipiti glomerantur sidera coro,
Nimbosisque polus stetit imbribus,

Sol latet, ac nondum cœlo venientibus astris,
Desuper in terram nox funditur;
Hanc si Thraïcio Boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum reseret diem,
Emicat, & subito vibratus lumine Phœbus,
Mirantes oculos radiis ferit.

PROSA III.

HAVD aliter tristitiæ nebulis dissolutis, hausi cœlum, & ad cognoscendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos, intuitumque defixi, respicio nutricem meam, in cujus ab adolescentia Laribus versatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exilii nostri solitudines, ô omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, ô alumne, desererem, nec sarcinam, quam mei nominis invidia sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis. meam scilicet criminationem vererer? & quasi novi aliquid acciderit, sic perhorrescerem? Nunc enim primum censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe certamen, cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstite, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me

ad-

adstante promeruit? Cujus hæreditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem predæ, traherent, vestem, quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiareis imprudentia rata, non nullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. Itaque nihil est quod admirere, si in hoc vitæ salo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere. Quorum quidem tametsi est numerosus exercitus, spernendus tamen est: quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere, ac passim lymphante raptatur. Qui siquando contra nos aciem struens valentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit: illi vero circa diripiendas inutiles sarcinulas occupantur. At nos desuper irridemus, vilissima rerum quæque rapienteis, securi totius

furiosi tumultus, eoque vallo muniti, quo grassanti stultitiæ adspirare fas non sit.

METRUM IV.

Quisquis composito serenus ævo,
Fatum sub pedibus dedit superbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies, minaque Ponti
Versum funditus excitantis æstum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Vesevus igneis,
Aut celsas soliti ferire turreis
Ardentis via fulminis movebit.
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furenteis?
Nec speres aliquid, nec extimescas:
Exarmaveris impotentis iram:
At quisquis trepidus pavet, vel optat,
Quod non sit stabilis, suique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, qua valeat trahi, cathenam.

PROSA IV.

SENTISNE, inquit, hæc, atque animo illabuntur tuo? Esne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? Quid lacrymis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis exspectas, oportet ut vulnus detegas tuum. Tum ego collecto in vires animo: Anne adhuc eget admonitione, nec

per ſe ſatis eminet fortunæ in nos ſævientis aſperitas? Nihilne te ipſa loci facies movet? Hæccine eſt bibliotheca, quam certiſſimam tibi ſedem noſtris in Laribus ipſa delegeras? in qua mecum ſæpe reſidens, de divinarum humanarumque rerum ſcientia diſſerebas? Talis habitus, taliſq; vultus erat cum tecum naturæ ſecreta rimarer, cum mihi ſiderum vias radio deſcriberes, cum mores noſtros, totiuſque vitæ rationem ad cœleſtis ordinis exemplar formares. Hæccine præmia referimus tibi obſequentes? Atqui tu hanc ſententiam Platonis ore ſanxiſti, Beatas fore reſpublicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Tu ejuſdem viri ore hanc ſapientibus capeſſendæ reipublicæ neceſſariam cauſſam eſſe monuiſti, ne improbis flagitioſiſq; civibus urbium relicta gubernacula, peſtem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem ſecutus, quod à te inter ſecreta otia didiceram, transferre in actum publicæ adminiſtrationis optavi. Tu mihi, & qui te ſapientium mentibus inſeruit Deus, eſtis conſcii, nullum me ad magiſtratum, niſi commune bonorum omnium ſtudium, detuliſſe. Inde cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ, & quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quo-

ties Triguillam regiæ præpositum domus ab incepta, perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas, tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adversum præfectum prætorii communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendi, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas videor exacervasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiæ nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, servavi. Quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni æris necessitate compulsus est. Opilionem vero, atque Gaudentium, cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exilium regia censura decrevisset, cumque

illi parere nolentes sacrarum sese ædium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut nisi intra præscriptum diem Ravenna urbe decederent, notis insigniti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentiæ, at accusantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, summam quæris? Senatum dicimur salvum esse voluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus Senatum majestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ô magistra censes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At volui, nec unquam velle desistam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum, merita non potest immutare; nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. Verum id quo modo sit, tuo, sapientiumque judicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compositis falso literis, quibus libertatem arguor

sperasse

ſperaſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum confeſſione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuiſſet. Nam quæ ſperari reliqua libertas poteſt? Atque utinam poſſet ulla! Reſpondiſſem Canii verbo: qui cum à C. Cæſare Germanici filio conſcius contra ſe factæ conjurationis fuiſſe diceretur; Si ego, inquit, ſciſſem, tu neſciſſes. Qua in re non ita ſenſus noſtros mœror hebetavit, ut impios ſcelerata contra virtutem querar molitos: ſed quæ ſperaverint effeciſſe vehementer admiror. Nam deteriora velle, noſtri fuerit fortaſſe defectus: poſſe vero contra innocentiam, quæ ſceleratus quiſque conceperit, inſpectante Deo, monſtri ſimile eſt: unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæſivit: Siquidem Deus, inquit, eſt, unde mala? bona vero unde, ſi non eſt? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiuſque Senatus ſanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis Senatuique viderant, perditum ire voluiſſe. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meminiſti, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præſens ipſa ſemper dirigebas. Meminiſti, inquam, Veronæ cum rex avidus communis exitii, majeſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre moliretur, univerſi innocentiam Senatus, quanta mei periculi ſecuritate defenderim.

Scis

Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientiæ secretum, quoties ostentando quis factum recipit famæ pretium. Sed innocentiam nostram quis exceperit eventus vides. Pro veræ virtutis præmiis falsi sceleris pœnas subimus. Et cujus unquam facinoris manifesta confessio ita judices habuit in severitate concordes, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta submitteret? Si inflammare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia confessum, convictumve punisset. Nunc quingentis fere passuum millibus procul moti, atque indefensi ob studium propensius in Senatum, morti, proscriptionique damnamur. ô meritos, de simili crimine neminem posse convinci! cujus dignitatem reatus ipsi etiam, qui detulere, viderunt: quam uti alicujus sceleris admissione fuscarent, ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπου Θεῷ. Nec conveniebat vilissimorum me spirituum præsidia captare, quem tu in hanc excel-

lentiam

lentiam componebas, ut consimilem Deo faceres. Præterea penetral innocens domus, honestissimorum cœtus amicorum, socer Symmachus sanctus, & æque actu ipso reverendus ab omni nos hujus criminis suspicione defendunt. Sed ô nefas! illi vero de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipso affines fuisse videmur maleficio; quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultro tu mea potius offensione lacereris. At vero hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum; eaque tantum judicat esse provisa, quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices. Qui nunc populi rumores, quam dissonæ, multiplicesque sententiæ, piget reminisci. Hoc tantum dixerim: ultimam esse adversæ fortunæ sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium supplicium tuli. Videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio, lætitiaq; fluitanteis: perditissimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos: flagitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum vero præmiis incitari: in-

ſonteis autem non modo ſecuritate, verum ipſa etiam defenſione privatos. itaque libet exclamare.

METRVM V.

O ſtelliferi conditor orbis!
Qui perpetuo nixus ſolio
Rapido cœlum turbine verſas,
Legemque pati ſidera cogis;
Vt nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris obvia flammis,
Condat ſtellas Luna minores,
Nunc obſcuro pallida cornu,
Phœbo propior, lumina perdat.
Et qui primæ tempore noctis
Agit algenteis Heſperus ortus,
Solitas iterum mutat habenas,
Phœbi pallens Lucifer ortu,
Tu frondiſluæ frigore brumæ
Stringis lucem breviore mora:
Tu cum fervidens venerit æſtas,
Agileis noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum,
Vt, quas Boreæ ſpiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondeis:
Quaque Arcturus ſemina vidit,
Seirius altas urat ſegetes.
Nihil antiqua lege ſolutum
Linquit propriæ ſtationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum ſolos reſpuis actus,
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica verſat

Fortuna vices? premit insonteis
Debita sceleri noxia pœna:
At perversi resident celso
Mores solio, sanctaque calcant
Injusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris, justusque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipsis
Fraus mendacii comta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent subdere reges.
O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ salo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et quo cœlum regis immensum
Firma stabileis fœdere terras.

PROSA V.

HÆC ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: Cum te, inquit, mæstum, lacrymantemque vidissem, illico miserum, exsulemque cognovi. Sed quam id longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu procul à patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mavis, te potius ipse pepulisti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset. Si enim cujus

oriun-

oriundus sis patriæ reminiscaris, non, uti Atheniensium quondam, multitudinis imperio regitur: ἀλλ' εἷς βασιλεύς ἐστιν, εἷς κοίρανος, qui frequentia civium, non depulsione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare justitiæ summa libertas est. An ignoras illam tuæ civitatis antiquissimam legem, qua sancitum est, ei jus exulare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quam tua facies movet. Nec bibliothecæ potius, comptos ebore, ac vitro parietes, quam tuæ mentis sedem requiro. In qua non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum sententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi, pauca dixisti. De objectorum tibi vel honestate, vel falsitate, cunctis nota memorasti. De sceleribus, fraudibusque delatorum recte tu quidem strictim attingendum putasti, quod ea melius, uberiusque recognoscentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuisti etiam vehementer injusti factum Senatus. De nostra etiam criminatione doluisti, læsæque opinionis damna flevisti. Postremus adversus fortunam dolor incanduit, conquestusq; es non æqua meritis præmia pensari. In extremo

Musæ sævientis, uti quæ cœlum, terras quoque pax regeret, vota posuisti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diversumque te dolor, ira, mœror distrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paulisper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ac acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore mollescant.

METRVM VI.

Cum Phœbi radiis grave
Cancri sidus inæstuat;
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Elusus Cereris fide,
Quernas pergit ad arbores.
Nunquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum sævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quæras avida manu
Vernos stringere palmites,
Vvis si libeat frui;
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus;
Nec, quas ipse coercuit,
Misceri patitur vices,
Sic quod præcipiti via

Certum

Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

PROSA VI.

PRIMVM igitur paterisne me pauculis rogationibus statum tuæ mentis attingere, atque tentare; ut qui modus sit tuæ curationis intelligam? Tu vero arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut responsurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit, mundum temerariis agi, fortuitisque casibus putas? an ullum credis ei inesse regimen rationis? Atqui, inquam, nullo existimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi suo conditorem præsidere Deum scio: nec umquam fuerit dies, qui me ab hac sententiæ veritate depellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paullo ante cecinisti, hominesque tantum divinæ exsortes curæ esse deplorasti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam salubri sententia locatus, ægrotes. Verum altius perscrutemur; nescio, quid abesse conjecto. Sed dic mihi, quoniam à Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ sententiam nosco, nedum ad inquisita respondere queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepserit?

Sed dic mihi, meministine, quis sit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, sed memoriam mæror hebetavit. At qui scis, unde cuncta processerint? Novi, inquam, Deumque esse respondi. Et qui fieri potest, ut principio cognito, quis sit rerum finis, ignores? Verum hi perturbationum mores sunt, ea valentia est, ut movere quidem loco hominem possint; convellere autem, sibique totum exstirpare non possint. Sed hoc quoque respondeas velim; hominemne te esse meministi? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo sit, poterisne proferre? Hoccine interrogas, an esse nesciam rationale animal, atque mortale? Scio, & id me esse confiteor. Et illa: Nihilne te aliud esse novisti? Nihil. Iam scio morbi tui, inquit, aliam vel maximam caussam; quid ipse sis, nosse desisti. Quare plenissime vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ sospitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, & exsulem, & exspoliatum propriis bonis esse doluisti. Quoniam vero, quis sit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potenteis, felicesque arbitraris. Quoniam vero, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices existimas sine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modo, verum ad interitum quoque caussæ. Sed sospitatis auctori grates, quod te nondum totum natura destituit. Habe-

mus maximum tuæ fomitem salutis, veram de mundi gubernatione sententiam, quod eam non casuum temeritati, sed divinæ rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas. Iam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est uti, & eam mentium constat esse naturam, ut quoties abjecerint veras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paullisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem veræ lucis possis agnoscere.

METRVM VII.

NVBIBVS *atris*
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auster
Misceat æstum,
Vitrea dudum,
Parque serenis
Vnda diebus,
Mox resoluto
Sordida cœno,
Visibus obstat.
Quique vagatur
Montibus altis

Defluus amnis,
Sæpe resistit
Rupe soluti
Obiice saxi.
Tu quoque si vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem;
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

LIBER SECVNDVS.

PROSA I.

POSTHÆC paullisper obticuit: atque ubi attentionem meam, modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ causas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformeis illius prodigii fucos; & eo usque cum iis, quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem exercere, dum intolerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit. cujus si naturam, mores ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque, blandientemque virilibus incessere verbis; eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verum omnis subita mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoque paullisper à tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantum recto calle

procedit, cum noſtra inſtituta non deſerit; cumque hac Muſica Laris noſtri vernula nunc leviores, nunc graviores modos ſuccinat. Quid eſt igitur ô homo, quod te in mæſtitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inuſitatumque vidiſti. Tu, ſi fortunam putas erga te eſſe mutatam, erras. Hi ſemper ejus mores ſunt; hæc natura eſt. Servavit circa te propriam potius in ipſa ſui mutabilitate conſtantiam. Talis erat, cum blandiebatur, cum tibi falſæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendiſti cæci Numinis ambiguos vultus. Quæ ſeſe adhuc velat aliis, tota tibi prorſus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorreſcis, ſperne, atque abjice perniciose alludentem. Nam quæ nunc mæroris tibi cauſſa tanti eſt, hæc eadem tranquillitatis eſſe debuiſſet. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo unquam poterit eſſe ſecurus. An vero tu pretioſam æſtimas abituram felicitatem? & cara tibi eſt fortuna præſens, nec manendi fida, & cum diſceſſerit allatura mærorem? Quod ſi nec arbitrio retineri poteſt, & calamitoſos fugiens facit; quid eſt aliud fugax, quam futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos ſitum eſt, ſuffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur; eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit eſſe blanditias. Poſtremo æquo animo tolerare oportet, quidquid intra fortunæ

aream geritur, cum ſemel jugo ejus colla ſubmiſeris. Quod ſi manendi, abeundique ſcribere legem velis ei quam tu dominam ſponte elegiſti, nonne injurius fueris: & impatientia tua ſortem exacerbabis, quam permutare non poſſis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, ſed quo flatus impelleret, promovereris. Si arvis ſemina crederes, feraces inter ſe annos, ſterileiſque penſares. Fortunæ te regendum dediſti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rotæ impetum retinere conaris? At omnium mortalium ſtolidiſſime, ſi manere incipit, fors eſſe deſiſtit.

METRVM I.

Hæc cum ſuperba verterit vices dextra,
Et æſtuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos ſæva proterit reges,
Humilemque victi ſublevat fallax vultum;
Non illa miſeros audit: haud curat fletus;
Vltroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit, ſic ſuas probat vires;
Magnumque ſuis monſtrat oſtentum, ſi quis
Viſatur una ſtratus ac felix hora.

PROSA II.

VELLEM autem pauca tecum fortunæ ipſius verbis agitare. Tu igitur an jus poſtulet, animadverte. Quid

tu ô homo ream me quotidianis agis querelis: Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque mecum possessione contende. Et si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris, ego jam tua fuisse quæ repetis, sponte concedam. Cum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque suscepi, meis opibus fovi, & quod te nunc impatientem nostri facit, favore prona indulgentius educavi, & omnium, quæ mei sunt juris affluentia, & splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut usus alienis. Non habes jus querelæ, tanquam tua prorsus perdideris. Quid ergo ingemiscis? nulla tibi à nobis illata est violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent, quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses. An ego sola meum jus exercere prohibeor? Licet cœlo proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis, frigoribusque confundere. Ius est mari, nunc strato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum lu-

dimus

dimus. Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Adscende si placet, sed ea lege, ne uti, cum ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Nesciebas Crœsum regem Lydorum Cyro paulo ante formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cœlitus imbre defensum? Num te præterit Paullum Persi regis à se capti calamitatibus pias impendisse lacrymas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Nonne adolescentulus δύο τοὺς πίθους τὸν μὲν ἕνα κακῶν τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Iovis limine jacere didicisti? Quid si uberius de bonorum parte sumsisti? quid si à te non tota discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas justa tibi caussa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere desideres.

METRVM II.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cœlo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.

Quamvis

Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri;
Et claris avidos ornet honoribus,
Nil jam parta videntur:
Sed quæsita vorans sæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ jam præcipitem frena Cupidinem
Certo fine retenient,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Numquam dives agit qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

PROSA III.

HIS igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hisceres non haberes. At si quid est, quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego: Speciosa quidem ista sunt, inquam, oblitaque rhetoricæ, ac musicæ melle dulcedinis; tum tantum, cum audiuntur, oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cum hæc auribus insonare desierint, insitus animum mæror prægravat. Et illa, Ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cum tempestivum fuerit, admovebo. Veruntamen ne te miserum existimari velis, an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quod de-

ſolatum parente, ſummorum te virorum cura ſuſcepit, delectuſque in affinitatem principum civitatis, quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt, prius carus, quam proximus eſſe cœpiſti. Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum, cum conjugis pudore, tum maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim præterire communia) ſumtas in adoleſcentia negatas ſenibus dignitates: ad ſingularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullũ beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter conſules liberos tuos domo provehi, ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti; cum eiſdem in curia curules inſidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruiſti: cum in circo duorum medius conſulum circumfuſæ multitudinis exſpectationem, triumphali largitione ſatiaſti. Dediſti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut ſuas delicias, fovet. Munus, quod nulli umquam privato commodaverat, abſtuliſti. Viſne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum liventi oculo præſtrinxit. Si numerum, modumq; lætorum, triſtiumve conſideres, adhuc te felicem negare non poſſis. Quod ſi iccirco te fortunatum eſſe non exiſtimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt, non eſt quod te mi-

ſerum

ſerum putes; quoniam quæ nunc mœſta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ ſcenam nunc primum ſubitus, hoſpeſque veniſti? ullamne humanis rebus ineſſe conſtantiam reris, cum ipſum ſæpe hominem velox hora diſſolvat? Nam etſi rara eſt fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ eſt etiam manentis. Quid igitur referre putas? Tune illam moriendo deſeras, illa an te fugiendo?

METRVM III.

Cum polo Phœbus roſeis quadrigis
Lucem ſpargere cœperit,
Pallet albenteis hebetata vultus
Flammis ſtella prementibus,
Cum nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis irrubuit roſis.
Spiret inſanum nebuloſus Auſter,
Iam ſpinis abeat decus:
Sæpe tranquillo radiat ſereno
Immotis mari fluctibus:
Sæpe ferventeis Aquilo procellas
Verſo concitat æquore.
Rara ſi conſtat ſua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Conſtat, æterna poſitumque lege eſt,
Vt conſtet genitum nihil.

PROSA IV.

TVM ego, Vera, inquam, commemoras ô virtutum omnium nutrix, nec inviciari possum prosperitatis meæ velocissimum cursum. Sed hoc est, quod recolentem me vehementius coquit. Nam in omni adversitate fortunæ infelicissimum genus est infortunii, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsæ opinionis supplicium luis, id rebus jure imputare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quam plurimis, maximisque abundes, mecum repures licet. Igitur si quod in omni fortunæ censu preciosissimum possidebas, id tibi divinitus illæsum adhuc, inviolatumque servatur, poterisne meliora quæque retinens, de infortunio jure caussari? Atqui viget incolumis, illud preciosissimum generis humani decus, Symmachus socer; & quod vitæ pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, & ut omneis ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibique tantum vitæ hujus exosa spiritum servat. Quo uno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel avi- ti, vel paterni specimen elucet ingenii?

Cum igitur præcipua sit mortalibus vitæ cura retinendæ, ô te, si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc, quæ vita nemo dubitat esse cariora. Quare sicca jam lacrymas. Nondum est unum omneis exosa fortuna, nec tibi nimium valida tempestas incubuit; quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. Sed quantum ornamentis nostris decesserit, vides. Et illa, promovimus, inquit, aliquantulum, si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus, atque anxius conquereris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mæstus illacrymat. Iccirco nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat. Inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat.

Adde quod felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, &, nisi ad nutum cuncta suppetant: Omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prosternitur: adeo perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quam multos esse conjectas, qui sese cœlo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cum putes; contraque beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tam felix, qui cum dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optet? Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quo minus cum velit, abeat, retineri non possit. Liquet igitur quam sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur ô mortales extra petitis intra vos positam felicitatem? Error vos, inscitiaque confundit. Ostendam breviter tibi summæ cardinem felicitatis. Estne aliquid tibi te ipso preciosius? Nihil, inquies. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu umquam amittere velis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige. Si beatitudo est summum naturæ bonum ratione degentis, nec illud est sum-

mum bonum, quod eripi ullo modo potest: quoniam præcellit id, quod nequeat auferri: manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. Si nescit, quænam beata sors esse potest ignorantiæ in cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat, quod amitti posse non dubitat; quare continuus timor non sinit esse felicem. An si amiserit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum est, quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse, atque insitum permultis demonstrationibus scio, menteis hominum nullo modo esse mortaleis: cumque sit clarum, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, si hæc afferere beatitudinem non potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solum, verum etiam doloribus suppliciisque quæsisse, quonam modo præsens vita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

METRVM IV.

Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem,
Stabilisque nec sonori
Sterni flatibus Euri,

Et

Et fluctibus minantem
Curat spernere Pontum,
Montis cacumen alti
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auster
Totis viribus urget;
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ,
Humili domum memento
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens æquora ventus,
Tu conditus quieti
Felix robore valli,
Duces serenus ævum,
Ridens ætheris iras.

PROSA V.

SED quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paullo validioribus utendum puto. Age enim, si jam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est, quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum, consideratumque vilescat? Divitiæne vel vestri, vel sui natura pretiosæ sunt? Quid earum potius? aurumne, an vis congestæ pecuniæ? Atqui hæ effundendo magis, quam coacervando melius nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quem-

quam non potest, quod transfertur in alterum: tunc est preciosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu desiuit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubique gentium congeratur, cæteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum: vestræ vero divitiæ, nisi comminutæ, in plures transire non possunt. quod cum factum est, pauperes necesse est faciant, quos relinquunt. O igitur angustas, inopesque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cæterorum paupertate non veniunt! An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore præcipui, gemmarum est lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ, rationabilique naturæ pulchrum esse jure videatur? Quæ tametsi conditoris sunt opera, suique distinctione postremæ aliquid pulcritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ, admirationem vestram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulcritudo delectat? Quid ni? Est enim pulcerrimi operis pulcra portio. Sic quondã sereni maris facie gaudemus: sic cælum, sidera, Solem, Lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit, num audes alicujus talium splendore gloriari? An vernis floribus ipse distingueris? aut tua in æstivos fructus intumescit ubertas? Quid

ina-

inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet esse fortuna, quæ à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus animantium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. Iam vero pulcrum variis fulgere vestibus putas: quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An vero longus ordo famulorum facit esse felicem? Qui si vitiosi moribus sunt, perniciosa domus sarcina, & ipsi domino vehementer inimica: sin vero probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquido monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulcritudinis, quid est, quod vel amissis doleas, vel læteris retentis? Quod si natura pulcra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se à tuis quoque opibus sequestrata placuissent. Neque enim iccirco sunt pretiosa, quod in tuas venere divitias: sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideraris? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contra-

rium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosæ supellectilis varietatem: verumque illud est, permultis indigere eos, qui permulta possideant: contraque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Itane autem nullum est proprium vobis atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quæratis? Sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ supellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cujusque bonum, eo cujus est, constat esse preciosius, cum vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra æstimatione summittitis: quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio est, ut tum tantum cæteris rebus, cum se cognoscit, excellat: eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam cæteris animantibus sese ignorare, natura est; hominibus vero, vitio venit. Quam vero late patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis? At id fieri nequit. Nam si quid

ex

ex appositis luceat ipsa quidem, quæ sunt apposita, laudantur; illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilo minus fœditate perdurat. Ego vero nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquies. Atqui divitiæ possidentibus persæpe nocuerunt, cum pessimus quisque, eoque alieni magis avidus, quidquid usquam auri, gemmarum est, se solum, qui habeat, dignissimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque solicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desistis!

METRVM V.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ sera solebat
Jejunia solvere glande.
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubres:
Potum quoque lubricus amnis;
Vmbras altißima pinus.
Non dum maris alta secabat.
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hospes.

Tunc claßica sæva tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hostibus ulla
Vellet prior arma movere,
Cum vulnera sæva videret:
Nec præmia sanguinis ulla?
Vtinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed sævior ignibus Ætnæ
Fervens amor ardet habendi.
Hei, quis primus fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmasque latere volenteis,
Pretiosa pericula fodit?

PROSA VI.

QVID autem de dignitatibus, potentiaque disseram, quas vos vere dignitatis ac potestatis inscii coelo exæquatis? Quæ si in improbissimum quemque ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas strages dederit? Certe, uti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eandem superbiam prius regium de civitate nomen abstulerant. At, si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus

honor accedat. Quæ vero est ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne ô terrena animalia consideratis, quibus præsidere videamini? Nam si inter mures videres unum aliquem jus sibi, ac potestatem præ cæteris vindicantem; quanto movereris cachinno? Quid vero, si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe musculorum quoq; vel morsus, vel in secreta quæque reptantium necat introitus? Quo vero quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? Num quidquam unquam libero imperabis animo? Num mentem firma sibi ratione cohærentem de statu propriæ quietis amovebis? Cum liberum quendam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, ut adversum se factæ conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit etiam virtutis. Quid autem est, quod in alium quisquam facere possit, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Vllamne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Adhæc, si ipsis

dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni, numquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit, ut contraria quæque jungantur. Ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemquam uberiora proveniunt. De quibus etiam illud considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest manifestum est, esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujusque rei natura, quod proprium est: nec contrariarum rerum miscetur effectibus, sed ultro, quæ sunt adversa, depellit. Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt: nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potius, & ostentat indignos. Cur ita provenit? Gauderis enim sese res aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facile ipsarum rerum redarguuntur effectu: itaq; nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ boni-

tatis

tatis inesse manifestum est; quæ nec se bonis semper adjungit: & bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit.

METRVM VI.

Novimus quantas dederit ruinas,
Vrbe flammata, patribusque cæsis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuso maduit cruore;
Corpus & visu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrymis, sed esse
Censor exstincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos videt condens radios sub undas
Phœbus, extremo veniens ab ortu;
Quos premunt septem gelidi triones;
Quos Notus sicco violentus æstu
Torret, ardenteis recoquens arenas.
Celsa num tandem valuit potestas
Vertere insani rabiem Neronis?
Heu gravem sortem, quoties iniquus
Additur sævo gladius veneno!

PROSA VII.

TVM ego, Scis, inquam, ipsa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita consenesceret. Et illa: Atqui hoc unum est, quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere

possit,

possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quam sit exilis & totius ponderis vacua, sic considera. Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cœli spatium, puncti constat obtinere rationem: id est, ut si ad cœlestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Ptolemæo probante didicisti, quæ à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantùm maria, paludesque premunt quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodã puncto circumsepti, atque conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quod hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes. ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercii insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta. Parthis etiam, ceterisque id locorum gen-

tibus

tibus formidolosa. Videsne igitur quam sit angusta, quam compressa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quod diversarum gentium mores inter se, atque instituta, discordant. ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quam multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit oblivio! Quamquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes, quod de tui nominis diuturnitate læteris? Vnius enim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam; infiniti vero, atque finiti, nulla umquam poterit esse collatio. Ita fit, ut

quam-

quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parva, sed plane nulla esse videatur. Vos autem nisi ad populareis auras, inaneisque rumores, recte facere nescitis; & relicta conscientiæ, virtutisque præstantia, de alienis præmia sermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantiæ levitate quam festive aliquis illuserit. Nam cum quidam adortus esset hominem contumeliis, qui non ad veræ virtutis usum, sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat, adjecissetque jam se sciturum, an ille philosophus esset, siquidem illatas iniurias leniter, patienterque tolerasset. Ille patientiam paulisper assumsit; acceptaque contumelia velut insultans, Iam tandem, inquit, intelligisne me esse philosophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, si tacuisses. Quid autem est, quod ad præcipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam, est, quod ad hos de fama post resolutum morte suprema corpus attineat? Nam si, quod nostræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria: cum is, cujus ea esse dicitur, non exstet omnino. Sin vero sibi mens bene conscia, terreno carcere resoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium spernet, quæ se, cælo fruens, terrenis gaudet exemtam?

METRVM VII.

Quicumque solum mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam;
Late patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum situm:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô superbi colla mortali jugo
Frustra levare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam.
Involvit humile pariter, & celsum caput,
Æquatque summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricii jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
Sed quod decora novimus vocabula,
Num scire consumtos datur?
Iacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos secunda mors manet.

PROSA VIII.

SED ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando

cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur; tum ſcilicet, cum ſe aperit, cum frontem detegit moreſq; profitetur. Nondum forte quid loquar, intelligis. Mirum eſt, quod dicere geſtio, eoque ſententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adverſam, quam proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc ſemper vera eſt, cum ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. illa fallit; hæc inſtruit: illa mendax ſpecie bonorum mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis abſolvit. Itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque, & ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. Poſtremo felix, à vero bono devios blanditiis trahit: adverſa plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit. An hoc inter minima æſtimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentels hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit: hæc tibi certos ſodalium vultus, ambiguoſque ſecrevit; diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, &, ut videbaris tibi, fortunatus emiſſes? Deſine nunc amiſſas opes quærere, quod pretioſiſſimum genus divitiarum eſt, amicos inveniſti.

METRUM VIII.

Quod mundus ſtabili fide
Concordes variat vices,

Quod pugnantia semina
Fœdus perpetuum tenent,
Quod Phœbus roseum diem
Curru provehit aureo,
Vt quas duxerit Hesperus,
Phœbe noctibus imperet,
Vt fluctus avidum mare
Certo fine coerceat,
Ne terris liceat vagis
Latos tundere terminos,
Hanc rerum seriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et cælo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuo geret:
Et quam nunc socia fide
Pulcris motibus incitant,
Certent solvere machinam.
Hic sancto populos quoque
Junctos fœdere continet:
Hic & conjugii sacrum
Castis nectit amoribus:
Hic fidis etiam sua
Dictat jura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cælum regitur, regat.

LIBER TERTIVS.

PROSA I.

IAM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo post, ô, inquam, summum lassorum solamen animorum, quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeo ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia, quæ paullo ante acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Sensi, inquit, cum verba nostra tacitus, attentusque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exspectavi, vel, quod est verius, ipsa perfeci. Talia sunt quippe quæ restant, ut degustata quidem mordeant, interius autem recepta dulcescant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, si, quonam te ducere aggrediamur, agnosceres? Quonam inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus: sed occupato ad imagines visu, ipsam illam non potes intueri. Tum ego: Fac obsecro, & , quæ illa vera sit, sine cunctatione demonstra. Faciam, inquit illa, tui caussa libenter: sed quæ tibi caussa notior est, eam prius designare verbis, atque informare

cona-

conabor: ut ea perſpecta, cùm in contrariam partem flexeris oculos, veræ beatitudinis ſpecimen poſſis agnoſcere.

METRVM I.

Qui ſerere ingenuum volet agrum,
Liberat arva prius fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat,
Vt nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior eſt apium mage labor,
Si malus ora prius ſapor edat.
Gratius aſtra nitent, ubi Notus
Deſinit imbriferos dare ſonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulcra dies roſeos agit equos.
Tu quoque falſa tuens bona, prius
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum ſubierint.

PROSA II.

TVM defixo paullulum viſu, & velut in anguſtam ſuæ mentis ſedem recepta, ſic cœpit. Omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diverſo quidem calle procedit, ſed ad unum tamen beatitudinis finem nititur perveni-re. Id autem eſt bonum, quo quis adepto, nihil ulterius deſiderare queat. Quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque intra ſe bona continens: cui ſi quid abforet, ſummum eſſe non poſſet, quoniam relinqueretur extrinſecus,

quod posset optari. Liquet igitur, beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii vero bonum, quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituant: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi vero boni fructum gaudio, lætitiaque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam, qui horum fineis, caussasque alterutro permutant: ut, qui divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniæ caussa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisq; talibus humanorum actuum, votorumq, versatur intentio, veluti nobilitas, favorq; popularis, quæ videntur quandam claritudinem comparare, uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum vero vel potentiæ caus-

sa, vel delectationis assumitur. Iam vero corporis bona promtum est, ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præstare valentiam: pulchritudo atque velocitas celebritatem: salubritas, voluptatem. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. Nam quod quisque præ ceteris petit, id summum judicat bonum. Sed summum bonum beatitudinem esse definimus. Quare beatum esse judicat statum, quem præ ceteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quod cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia revertor: quorum animus etsi caligante memoria, tamen bonum summum repetit; sed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Nam enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud quod æque perficere beatitudinem possit, quam copiosus bonorum omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. Num vero labuntur hi, qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu dignissimum putant? minime. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est, quod adipisci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num

imbecillum, ac sine viribus æstimandum est, quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus molestiisque subjectam, quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? Atqui hæc sunt, quæ adipisci homines volunt; eaque de caussa divitias, dignitates, regna, gloriam voluptatesque desiderant, quod per hæc sibi sufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam credunt esse venturam. Bonum est igitur, quod tam diversis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturæ vis, facile monstratur, cum licet variæ dissidentesque sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

METRVM II.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Pœni pulcra leones
Vincula gestent, manibusque datas
Captent escas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magistrum:

Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui;
Laxant nodis colla solutis,
Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largasque dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen arcto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
Silvas tantum mæsta requirit,
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta,
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice cælum.
Cadit Hesperias Phœbus in undas:
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

PROSA III.

VOS quoque ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen principium somniatis, verumque illum beati-

tudinis finem, licet minime perspicaci, qualicumque tamen cogitatione perspicitis, eoque vos, & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. Si enim vel pecunia, vel honores, ceteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quod si neque id valent afficere, quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur te ipsum, qui paullo ante divitiis affluebas, interrogo. Inter illas abundantissimas opes numquamne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel aberat, quod abesse non velles: vel aderat, quod adesse noluisses? Ita est, inquam. Illius igitur præsentiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, inquam. Eget vero, inquit, eo, quod quisque desiderat? Eget, inquam. Qui vero eget aliquo, non est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minime, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt; & hoc erat, quod promittere videbantur. Atqui hoc quoq; maxime

con-

considerandum puto, quod nihil habeat suapte natura pecunia, ut his à quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quidni fateare, cum eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? Vnde enim forenses querimoniæ, nisi quod vel vi vel fraude à nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis id, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam possit amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius præsidio faciunt indigentes. Quis autem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, inquies, opulentis, quo famem satient, quo sitim, frigusque depellant. Sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. Nam si hæc hians semper, atque aliquid poscens, opibus expletur, maneat necesse est, quæ possit expleri. Taceo, quod naturæ minimum, quod avaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summovere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, quid est quod eas sufficientiam præstare credatis?

METRVM III.

Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes,
Ornetque baccis colla rubri litoris,
Ruraque centeno scindat opima bove:
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctumque leves non comitantur opes.

PROSA IV.

SED dignitates honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. Num vis ea est magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent. quo fit, ut indignemur eas sæpe nequissimis hominibus contigisse. unde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam appellat. Videsne quantum dedecus malis adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti, ut cum Decorato gerere Magistratum putares, cum in eo mentem nequissimi scurræ, delatorisque respiceres? Non enim possumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipsis honoribus judicamus indignos. At si quem sapientia præditum videres, num posses eum

vel

vel reverentia, vel ea qua præditus est, sapientia, non dignum putare? Minime. Inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares nequeunt facere honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. In quo illud est animadvertendum magis: nam si eo abjectior est, quo magis à pluribus quisque contemnitur, cum reverendos facere nequeant, quos pluribus ostentat despectiores, potius dignitas improbos facit. Verum non impune: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratileis dignitates non posse contingere, sic collige. Si quis multiplici consulatu functus in Barbaras nationes forte devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent. sicut ignis ubique terrarum, nunquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax annectit opinio, vanescunt illico, cum ad eos venerint, qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero, apud quos ortæ sunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura magna olim potestas, nunc inane nomen est, & Senatorii census gravis sarcina. Si quis quondā populi curasset

annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Vt enim paullo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium æstimatione vilescunt, quid est, quod in se expetendæ pulcritudinis habeant, ne dum aliis præstent?

METRVM IV.

Quamvis se Tyro superbus ostro
Comeret, & niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero sævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

PROSA V.

AN vero regna Regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, qui Reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ nec ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur! Quod si hæc

regno-

regnorum poteſtas beatitudinis auctor eſt, nonne ſi qua parte defuerit, felicitatem minuat, miſeriam importet? Sed quamvis late humana tendantur imperia, plures neceſſe eſt gentes relinqui, quibus Regum quiſque non imperet. Qua vero parte beatos faciens deſinit poteſtas, hac impotentia ſubintrat, quæ miſeros facit: hoc igitur modo majorem Regibus ineſſe neceſſe eſt miſeriæ portionem. Expertus ſortis ſuæ periculorum Tyrannus, regni metus pendentis ſupra verticem gladii terrore ſimulavit. Quæ eſt igitur hæc poteſtas, quæ ſolicitudinum morſus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipſi vixiſſe ſecuri, ſed nequeunt: dehinc de poteſtate gloriantur. An tu potentem cenſes, quem videas velle, quod non poſſit efficere? Potentem cenſes, qui ſatellite latus ambit: qui quos terret, ipſe plus metuit; qui ut potens eſſe videatur, in ſervientium manu ſitum eſt? Nam quid ego de Regum familiaribus diſſeram, cum regna ipſa tantæ imbecillitatis plena demonſtrem? quos quidem regia poteſtas ſæpe incolumis, ſæpe autem lapſa proſternit? Nero Senecam familiarem, præceptoremque ſuum ad eligendæ mortis coegit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque potentiæ ſuæ renunciare voluerunt; quorum Seneca opes etiam ſuas tradere Neroni, ſeque in otium conferre conatus eſt.

Sed

Sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter, quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes: quam, nec, cum habere velis, tutus sis, & cum deponere cupias, vitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

METRVM V.

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis summittat habenis.
Etenim licet Indica longe
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miserasque fugare querelas
Non posse, potentia non est.

PROSA VI.

GLORIA vero quam fallax sæpe, quam turpis est! Vnde non injuria Tragicus exclamat: ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. Plures enim magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt.

serunt. quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscientiæ, qui bonum suum non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur? Quod si hoc ipsum propagasse nomen, pulcrum videtur; consequens est, ut fœdum non extendisse judicetur. Sed cum, uti paullo ante disserui, plures gentes esse necesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit, ut quem tu æstimas gloriosum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc vero popularem gloriam, ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Iam vero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quod si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est, qui prædicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

METRUM VI.

Omne hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu:

Vnus enim rerum pater est,
Vnus cuncta ministrat.
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cælo.
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortaleis igitur cunctos
Edit nobile germen.
Quid genus, & proavos strepitis?
Si primordia vestra,
Auctoremque Deum spectes,
Nullus degener exstat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deserat ortum.

PROSA VII.

QVID autem de corporis voluptatibus loquar; quarum apperentia quidem plena est anxietatis, satietas vero pœnitentiæ? Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristeis vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem conjugis foret liberorumque

jucun-

jucunditas; sed nimis è natura dictum est, nescio quem filios invenisse tortores: quorum quam sit mordax quæcumque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripides mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

METRVM VII.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruenteis,
Apiumque par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

PROSA VIII.

NIHIL igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem viæ devia quædam sint, nec perducere eo quemquam valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis vero implicitæ molis sint, brevissime monstrabo. Quid enim? pecuniamne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis: & qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse

desistis. Voluptariam vitam degas, sed quis non spernat, atque abjiciat vilissimæ fragilissimæque rei corporis servicium? Iam vero qui bona præ se corporis ferunt, quam exigua, quam fragili possessione nituntur! Num enim elephantes mole, tauros robore superare poteris? num tigres velocitate præibitis? Respicite cæli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius est, quam sua, qua regitur, ratione, mirandum. Formæ vero nitor ut rapidus est, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugatior! Quod si, ut Aristoteles ait, Lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus, illud Alcibiadis superficie pulcerrimum corpus, turpissimum videretur? Igitur te pulcrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quam vultis nimio corporis bona; dum sciatis hoc, quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud in summam redigere licet: quod hæc, quæ nec præstare, quæ pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa, perficiunt.

ME-

METRVM VIII.

Eheu, quam miseros tramite devio
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quaeritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Vt pisce ditetis dapes.
Nec vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis uada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos,
Norunt recessus aequoris,
Quae gemmis niveis unda feracior,
Vel quae rubentis purpurae:
Nec non quae tenero pisce, vel asperis
Praestant echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire caeci sustinent,
Et quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

PROSA IX.

HACTENVS mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quae sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem gloria, nec

lætitiam voluptatibus posse contingere. An etiam caussas, cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri: sed ex te cognoscere apertius malim. Atqui promptissima ratio est. Quod enim simplex est, indivisumque natura, id error humanus separat, & à vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? minime, inquam. Recte tu quidem: nam si quid est, quod in ulla re imbecillioris valentiæ sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam. igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod vero hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contra rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quod vero, inquit, obscurum ne hoc atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera vero, ne, quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur,

inquam.

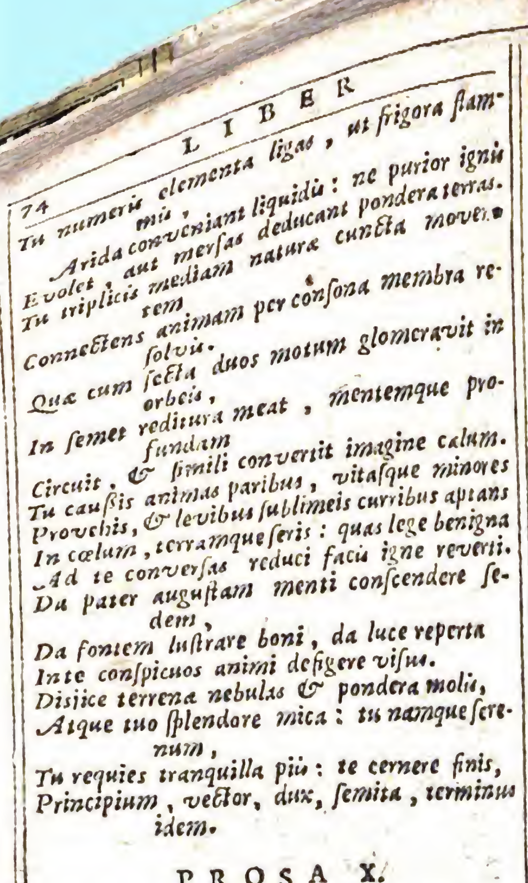
inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum. nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis nomina quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur, quod est unum, simplexque natura, pravitas humana dispertit, &, dum rei, quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est: nec ipsam, quam minime affectat, assequitur. Quo nam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit, penuriæ fuga, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne sufficienti quidem contigit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abiicit, quem recondit obscuritas. Qui vero solum posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihil pendit. Sed huic quoque quam multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod

maxime petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem, quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, ne illud quidem, quod desiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem ille beatitudinis velit: sed num in his eam reperiet, quæ demonstravimus, id, quod pollicentur, non posse conferre? Minime inquam. In his igitur, quæ singula quæque expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo investiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius potest. Habes igitur, inquit, & formam falsæ felicitatis, & causas: deflecte nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promisimus, statim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perspicua est, eamque tu paullo ante monstrasti, dum falsæ beatitudinis causas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera est, & perfecta felicitas, quæ sufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertisse cognoscas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta sunt, veraciter præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. O te alumne hac opinione felicem sentio, siquidem hoc, inquit, adjeceris. Quid nam? inquam. Essene aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas, quod hujusmodi statum possit afferre?

re? Minime, inquam, puto; idque à te, nihil ut amplius desideretur, ostensum est. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædã dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonũ conferre non possunt. Assentior, inquam. Quoniam igitur agnovisti, quæ vera illa sit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut unde veram hanc petere possis, agnoscas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer expecto. Sed cum, uti in Timæo Platoni, inquit, nostro placet, in minimis quoque rebus divinum præsidium debeat implorari. quid nunc faciendum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermisso, nullum rite fundatur exordium. Recte, inquit; ac simul ita modulata est.

METRVM IX.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri,
Quem non externæ pepulerunt fingere caussæ
Materiæ fluitantis opus; verum insita summi
Forma boni, livore carens. tu cuncta superno
Ducis ab exemplo: pulcrum pulcerrimus ipse
Mundum mente gerens similique imagine formans,
Perfectasque jubens perfectum absolvere parteis,

Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per consona membra resolvis.
Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbeis,
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & simili convertit imagine cælum.
Tu caußis animas paribus, vitasque minores
Provehis, & levibus sublimeis curribus aptans
In cœlum, terramque seris: quas lege benigna
Ad te conversas reduci facis igne reverti.
Da pater augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus.
Disiice terrenæ nebulas & pondera molis,
Atque tuo splendore mica: tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis: te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

PROSA X.

QVONIAM igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, vidisti: nunc demonstrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In

quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquid hujusmodi bonum, quale paulo ante definisti, in rerum natura possit existere, ne nos præter rei subjectæ veritatem cassa cognitionis imago decipiat. Sed quin existat, sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id diminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quo fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquod esse, necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud, quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim à diminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in hæc extrema atque effera dilabitur. Quod si, uti paullo ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. Firmissime, inquam, verissimeque conclusum est. Quo vero, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita vero bonum esse deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque bonum in eo esse convincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit, erit enim eo præstantius aliquid, perfectum possi-

dens

dens bonum, quod hoc prius, atque antiquius esse videatur: omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est summum Deum, summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus. veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quam id sancte atque inviolabiliter probes, quod boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium praecellentissimum, dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest, sed ratione diversum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit? Postremo quod à qualibet re diversum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diversum. Quare à summo bono diversum est sui natura, id quod summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei na-

tura ſuo principio melior poterit exiſtere. quare quod omnium principium ſit, id etiam ſui ſubſtantia ſummum eſſe bonum veriſſima ratione concluſerim. Rectiſſime, inquam. Sed ſummum bonum beatitudinem eſſe conceſſum eſt. Ita eſt, inquam. Igitur, inquit, Deum eſſe ipſam beatitudinem, neceſſe eſt confiteri. Nec propoſitis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum conſequens eſſe perſpicio. Reſpice, inquit, an hinc quoque idem firmius approbetur, quod duo ſumma bona, quæ à ſe diverſa ſunt, eſſe non poſſunt. Etenim quæ diſcrepant bona, non eſſe alterum, quod ſit alterum, liquet: quare neutrum poterit eſſe perfectum, cum alterutri alterum deeſt. Sed quod perfectum non ſit, id ſummum non eſſe manifeſtum eſt: nullo modo igitur quæ ſumma ſunt bona, ea poſſunt eſſe diverſa. Atqui & beatitudinem, & Deum, ſummum bonum eſſe colligimus: quare ipſam neceſſe eſt ſummā eſſe beatitudinem, quæ ſit ſumma divinitas. Nihil, inquam, nec re ipſa verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi poteſt. Super hæc, inquit, igitur veluti geometræ ſolent, demonſtratis propoſitis, aliquid inferre, quæ πορίσματα ipſi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo vero eſt ipſa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifeſtum eſt. Sed uti ju-

stitiæ adeptione justi, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, Deus; sed natura quidem unus, participatione vero nihil prohibet esse quam plurimos. Et pulcrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive πόρισμα, sive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulcrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid? inquam. Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrumne hæc omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid, quod beatudinis substantiam compleat, ad hoc vero cetera referantur? Vellem, inquam, id ipsarum rerum commememoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque claritas, & voluptas beatitudo esse judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia bona, sufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum, veluti ad verticem cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid investigandum proponas: sed, quid constituas, audire desidero. Hujus rei discretionem sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoque invicem discréparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diversa componant.

Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minime igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. Ad bonum vero cetera referri palam est. Iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa atque caussa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam, quæ natura bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo fit, uti summa, cardo, atque caussa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. Cujus vero caussa quid experitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis caussa quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quam salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo liquido apparet ipsius boni, & beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum, atque idem esse monstravimus. Ita,

inquam. Secure igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

METRVM X.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas habitans libido menteis.
Heic erit vobis requies laborum,
Heic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi;
Candidis miscens virideis lapillos,
Illustrant aciem, magisque cæcos
In suos condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quo regitur, vigetque cœlum,
Vitat obscuras animæ ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

PROSA XI.

ASSENTIOR, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, quanti, inquit, æstimabis, si bonum ipsum quid sit, agnoveris? Infiniti, inquam: siquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum est, continget agnoscere. Atqui hoc verissima, inquit,

ratione patefaciam, maneant modo quæ paulo ante conclusa sunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monstravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco vera perfectaque bona non esse, quoniam à se invicem discreparent, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum afferre non posse? Tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas. Nisi vero unum, atque idem omnia sint, nihil habere, quo inter expetenda numerentur. Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur, cum discrepant, minime bona sunt; cum vero unum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minime? Ita est. Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas. Eadem namque substantia est eorum, quorum naturaliter non est diversus effectus. Negare, inquam, nequeo. Nostine igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atque subsistere, quam diu sit unum; sed interire atque dissolvi pariter, atque unum esse destiterit? Quonam modo? Vt in animalibus, inquit, cum in unum coeunt, ac permanent anima corpusque, id animal vocatur. Cum vero hæc unitas utriusque separatione dissolvitur, interire,

nec jam esse animal liquet. Ipsum quoque corpus cum in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. At si distributæ, segregatæque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cætera proculdubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est: cum vero unum esse desinit, interire. Consideranti, inquam, mihi plura, minime aliud videtur. Estne igitur, inquit, quod inquantum naturaliter agat, relicta subsistendi appetentia, venire ad interitum, corruptionemque desideret? Si animalia, inquam, considerem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio, quod, nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinent. Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem vero, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est, quod de hoc possis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innasci locis, ubi quantum earum natura queat, cito exarescere, atque interire non possunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarum fecundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod convenit, &, ne, dum

manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus: ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod mollissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur: ultimus autem cortex advdersum cæli intemperiem, quasi mali patiens defensor opponitur? Iam vero quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur, quæ omnia non modo ad tempus manendi, verum generatim quoque, quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est, quæque simili ratione desiderant? Cur enim flammas quidem sursum levitas vehit, terras vero deorsum pondus deprimit, nisi quod hæc singulis loca, motionesque conveniunt? Porro autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat: sicuti ea, quæ sunt inimica, corrumpunt. Iam vero quæ dura sunt, ut lapides, adhærent tenacissime partibus suis, &, ne facile dissolvantur, resistunt. Quæ vero liquentia ut aer, atque aqua, facile quidem dividentibus cedunt, sed cito in ea rursus, à quibus sunt abscissa, relabuntur. Ignis vero omnem refugit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quod exceptas escas sine cogitatione

transfigimus, quod in somno spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verum ex naturæ principiis venit. Nam sæpe mortem cogentibus caussis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coercet voluntas. Adeo hæc sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à se rebus hanc vel maximam manendi caussam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere, quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id unum esse desiderat. hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, unum desiderant. Consensi. Sed unum idipsum monstravimus esse, quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno, veluti vertice destituta, sine rectore, fluitabunt; aut si quid est, ad quod universa festinent, id

erit

erit omnium summum bonorum. Et illa, nimium, inquit, ô alumne lætor; ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paulo ante dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis? Id est enim profecto, quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omniũ finem bonum esse fateamur.

METRVM XI.

Quisquis profunda mente vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat quidquid extra molitur,
Suis retrusum poßidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phœbo.
Non omne namque mente depulit lumen,
Obliviosam corpus invehens molem.
Hæret profecto semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
Quid si Platonis Musa personat verum.
Quod quisque discit, immemor recordatur.

PROSA XII.

TVM ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum jam secundo commemoras. Primum, quod memoriam

corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recoderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiã meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum hunc, inquit, à Deo regi paulo ante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec unquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minime convenisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret; conjuncta vero naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret, atque divelleret; nisi unus esset, qui quod nexuit, contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque cogitantur, usitato cunctis vocabulo Deum nomino. Tum illa, cum hæc, inquit, ita sentias, parvam tibi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam sospes revisas: sed quæ proposuimus, intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus, Deumq; beatitudinem

ipsam

ipsam esse concessimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum bonum esse monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus; & hic est veluti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis atque incorrupta servatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paullo ante dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: sed quod dicam non minus ad contuendum patet. Quid? inquam. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntarie regantur, seque ad disponentis nutum, veluti convenientia, contemperataque rectori, sponte convertant. Ita, inquam, necesse est: nec beatum regimen esse videretur; si quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium salus. Nihil est igitur, quod naturam servans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quod si conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adversus eum, quem jure beatitudinis potentissimum esse

concessimus? Prorsus, inquam, nihil valeret. Non est igitur aliquid, quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Non, inquam, arbitror. Est igitur, inquit, summum bonum, quod regit cuncta fortiter, suaviterque disponit. Tum ego, quam, inquam, me non modo ea, quæ conclusa est, summa rationum, verum multo magis hæc ipsa verba, quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando stultitiam magna latrantem sui pudeat. Accepisti, inquit, in fabulis lacessenteis cœlum Gigantes: sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. Sed visne rationes ipsas invicem collidamus? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulcra quædam veritatis scintilla dissiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente consistat, nullus prorsus ambigat. Qui vero est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Minime, inquam. Malum igitur, inquit, nihil est, cum id facere ille non possit, qui nihil non potest. Ludisne, inquam, me, inextricabilem Labyrinthum rationibus texens, quo nunc quidem, qua egrediaris, introeas; nunc vero quo introieris, egrediare: an mirabilem quendam divinæ simplicitatis orbem complicas? Etenim paullo ante à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam

loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem disserebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus sumptis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, minime, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ forma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat: sed sicut de ea Parmenides ait: Πάντοθεν ἐυ κύκλοισι φέρειν ἐυαλίγκιον ὄγκον. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabimus, ambitum collocatas agitavimus; nihil est quod admirere, cum Platone sanciente didiceris, cognatas, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

METRVM XII.

Felix qui potuit boni
Fontem visere lucidum:

Felix, qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.
Quondam funera conjugis
Vates Threicius gemens,
Postquam flebilibus modis
Silvas currere, mobileis
Amneis stare coegerat,
Iunxitque intrepidum latus
Sævit cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Iam cantu placidum canem,
Cum flagrantior intima
Fervor pectoris ureret.
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immiteis superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quicquid præcipuis Deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, Tanara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor,
Quæ sontes agitant mala
Ultrices scelerum deæ,
Iam mæstæ lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa site perditus

Spernit

Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.
Tandem, vincimur, arbiter
Vmbrarum miserans ait.
Donemus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coerceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicunque in superum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quicquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

LIBER QVARTVS.

PROSA I.

HÆC cum Philosophia, dignitate vultus, & oris gravitate servata, leniter, suaviterque cecinisset, tum ego, non dum penitus insiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et ô, inquam, veri prævia luminis, quæ usque adhuc tua fudit oratio, tum sui speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, etsi ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen ante hac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima nostri caussa mœroris, quod, cum rerum bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. Quod solum quanta dignum sit admiratione, profecto considera. At huic aliud majus adjungitur: nam imperante, florenteque nequitia, virtus non solum præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, & esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, uti tu existimas, in tanti velut patrisfamilias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed

non

non ita est. Nam si ea, quæ paullo ante conclusa sunt, inconvulsa servantur, ipso, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognosces semper quidem potentes bonos esse, malos vero abjectos semper, atque imbecilleis; nec sine pœna unquam esse vitia; nec sine præmio virtutes: bonis felicia, malis semper inforunata contingere, multaque id genus, quæ sopitis querelis firma te soliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quo etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus, quæ prætermittere necessarium puto viam tibi, quæ te domum revehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam vehiculis revertaris.

METRVM I.

Sunt enim pennæ volucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli:
Quas sibi cum velox mens induit,
Terras perosa despicit,
Aeris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt,
Quique agili motu calet ætheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,
Phœboque conjungat vias.
Aut comitetur iter, gelidi senis,
Miles corusci sideris,

Vel quocunque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum.
Atque ubi jam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,
Dorsaque velocis premat atheris
Compos verendi luminis.
Heic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus heic sistam gradum.
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
Quos miseri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.

PROSA II.

TVM ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modo quem excitaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, al-

terutro

terutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit, ut si quem videas velle adipisci, quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem vero effecisse, quod voluerit, videas num etiam potuisse dubitabis? Minime. Quod vero quisque potest, in eo validus; quod vero non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? Minime, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiscreta intentione ad bonum pervenire nituntur: Ita, inquam, consequens est. Sed certum est, adeptione boni, bonos fieri. Certum. Adipiscuntur igitur boni, quod appetunt? Sic vi-

detur. Mali vero ſi adipiſcerentur, quod appetunt, bonum, mali eſſe non poſſent. Ita eſt. Cum igitur utrique bonum petant, ſed hi quidem adipiſcantur, illi vero minime; non dubium eſt, bonos quidem potentes eſſe; qui vero mali ſunt, imbecilles. Quiſquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec conſequentiam poteſt conſiderare rationum. Rurſus inquit: Si duo ſint, quibus idem ſecundum naturam propoſitum ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter vero naturale illud officium minime adminiſtrare queat, alio vero modo, quam naturæ convenit, non quidem impleat propoſitum ſuum, ſed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem eſſe decernis? Et ſi conjecto, inquam, quid velis, planius tamen audire deſidero. Ambulandi, inquit, motum ſecundum naturam eſſe hominibus num negabis? Minime, inquam. Ejuſque rei pedum officium eſſe naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliuſque, cui hoc naturale pedum dedit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior exiſtimari poteſt? Contexe, inquam, cætera: nam quin naturalis officii potens, eo, qui idem nequeat, valentior ſit, nullus ambigit. Sed Summum, inquit, bonum, quod æque malis boniſque propoſitum eſt, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali vero variam

per cupiditatem, quod adipiſcendi boni naturale officium non eſt, id ipſum conantur adipiſci. An tu aliter exiſtimas? Minime, inquam; nam etiam, quod eſt conſequens, patet. Ex his enim quæ conceſſeram, bonos quidem potenteis, malos vero eſſe neceſſe eſt imbecilleis. Recte, inquit, percurris: idque, uti medici ſperare ſolent, indicium eſt erectæ jam, reſiſtentiſque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtiſſimum eſſe conſpicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitioſorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pæne compellit intentio. Et quid? ſi hoc tam magno, ac pæne invicto præeuntis naturæ desererentur auxilio? Conſidera vero quanta ſceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, ac ludicra præmia petunt, quæ conſequi, atque obtinere non poſſunt: ſed circa ipſam rerum ſummam, verticemque deficiunt, nec in eo miſeris contigit effectus, quod ſolum dies, noctesque moliuntur: in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum, qui pedibus incedens, ad eum locum uſque pervenire potuiſſet, quo nihil ulterius pervium jaceret inceſſui, ambulandi potentiſſimum eſſe cenſeres: ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra eſt, apprehend t, potentiſſimum neceſſe eſſe judices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem ſceleſti, iidem viribus omnibus videantur eſſe deſerti. Cur

enim relicta virtute vitia ſectantur? inſcitiane bonorum? ſed quid enervatius ignorantiæ cæcitate? An ſectanda noverunt? ſed tranſverſos eos libido præcipitat: ſic quoque facit intemperantia fragiles, qui obluctari vitio nequeunt. An ſcientes, volenteſque, bonum deſerunt, ad vitia deflectunt? Sed hoc modo non ſolum potenteis eſſe, ſed omnino eſſe deſinunt. Nam qui communem omnium, quæ ſunt, finem relinquunt, pariter quoque eſſe deſiſtunt. Quod quidem cuipiam mirum forte videatur, ut malos, qui plures hominum ſunt, eoſdem non eſſe dicamus: ſed ita ſeſe res habet. Nam qui mali ſunt, eos malos eſſe non abnuo: ſed eoſdem eſſe pure, atque ſimpliciter, nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, ſimpliciter vero hominem appellare non poſſis: ita vitioſos, malos quidem eſſe conceſſerim: ſed eſſe abſolute nequeam confiteri. Eſt enim quod ordinem retinet, ſervatque naturam: quod vero ab hac deficit, eſſe etiam, quod in ſui natura ſitum eſt, derelinquit. Sed poſſunt, inquies, mali; nec ego quidem negaverim: ſed hæc eorum potentia non à viribus, ſed ab imbecillitate deſcendit. Poſſunt enim mala, quæ minime valerent, ſi in bonorum efficientia manere potuiſſent. Quæ poſſibilitas eos evidentius nihil poſſe, demonſtrat. Nam ſi, uti paullo ante collegimus, malum nihil eſt, cum mala tantummodo poſſunt, nihil poſſe improbos liquet. Perſpicuum

ſpicuum eſt. Atque ut intelligas, quænam ſit hujus potentiæ vis: ſummo bono nihil potentius eſſe, paullo ante definivimus. Ita eſt, inquam. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minime. Eſt igitur, inquit, aliquis, qui omnia poſſe homines putet? Niſi quis inſaniat, nemo. Atqui, iidem poſſunt mala. Vtinam quidem, inquam, non poſſent! Cum igitur bonorum tantummodo potens poſſit omnia; non vero queant omnia potentes etiam malorum: eoſdem, qui mala poſſunt, minus poſſe manifeſtum eſt. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturę ſuæ cacumen, oſtendimus. Sed patrandi ſceleris poſſibilitas referri ad bonum non poteſt. Expetenda igitur non eſt. Atqui omnis potentia expetenda eſt. Liquet igitur malorum poſſibilitatem non eſſe potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum vero minime dubitabilis apparet infirmitas. Veram illam Platonis eſſe ſententiam liquet, Solos, quod deſiderent, facere poſſe ſapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat; quod vero deſiderent, explere non poſſe. Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod deſiderant, ſe adepturos putant; ſed minime adipiſcuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

METRVM II.

Quos vides sedere celso
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos,
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Iam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis;
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens.
Mœror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipse
Dominis pressus iniquis.

PROSA III.

VIDES ne igitur, quanto in cœno probra volvantur, qua probitas luce resplendeat? In quo perspicuum est, numquam bonis præmia, numquam sua sceleribus deesse supplicia. Rerum enim quæ geruntur, illud, propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse non injuria videri potest: uti currenti in

stadio,

ſtadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem eſſe idem ipſum bonum, propter quod omnia geruntur, oſtendimus. Eſt igitur humanis actibus ipſum bonum, veluti pręmium commune propoſitum. Atqui hoc à bonis non poteſt ſeparari. Neq; enim bonus ultra jure vocabitur, qui careat bono: quare probos mores ſua præmia non relinquunt. Quantumlibet igitur ſæviant mali, ſapienti tamen corona non decidet, non areſcet. Neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quod ſi extrinſecus accepto lętaretur, poterat hoc vel alius quiſpiam, vel ille etiam, qui contuliſſet, auferre. Sed quoniam id ſua cuique probitas confert, tum ſuo præmio carebit, cum probus eſſe deſierit. Poſtremo cum omne præmium iccirco appetatur, quoniam bonum eſſe creditur, quis boni compotem, præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcerrimi, maximique. Memento enim illius corollarii, quod paullo ante præcipuum dedi; ac ſic collige: Cum ipſum bonum beatitudo ſit, bonos omnes eo ipſo quod boni ſint, fieri beatos liquet. Sed qui beati ſunt, Deos eſſe convenit. Eſt igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat poteſtas, nullius fuſcet improbitas, Deos fieri. Quæ cum ita ſint, de malorum quoque inſeparabili pœna dubitare ſapiens nequeat. Nam cum bonum malumque, item pœna atque præmium adverſa

fronte dissideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœna contraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium: ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Iam vero quisquis afficitur pœna, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi existimari velint, possunt ne sibi supplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modo, verum etiam vehementer inficit? Vide autem ex adversa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod fit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paullo ante didicisti: cui consequens est, ut omne quod fit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo, quidquid à bono deficit, esse desistit: quo fit, ut mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostentat. quare versi in malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cum ultra homines quemque provehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? canicomparabis. Insidiator occultis furtim subripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis

animum

animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis, ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis, immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui, probitate deserta, homo esse desierit, cum in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

METRVM III.

Vela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulcra qua residens dea
Solis edita semine,
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit;
Ille Marmaricus leo
Dente crescit, & unguibus:
Hic lupis super additus,
Flere dum parat, ululat:
Ille, tigris ut Indica
Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis aliis
Obsitum miserans ducem
Peste solverit hospitis:
Iam tamen mala remiges

Ore pocula traxerant:
Iam sues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis.
Sola mens stabilis, super
Monstra quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent!
Intus est hominum vigor
Arce conditis abdita.
Hæc venena potentius
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis vulnere sæviunt.

PROSA IV.

TVM ego, fateor, inquam, nec injuria dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox scelerataq; mens bonorum pernicie sævit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit; uti convenienti monstrabitur loco. sed tamen si idipsum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum pœna relevatur. Etenim, quod incredibile forte cuiquam videatur, infeliciores esse necesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si ea, quæ cupiunt, implere non possint. Nam si

miserum est voluisse prava, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miseræ langueret effectus. Itaque cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos videas scelus velle posse perficere. Accedo, inquam: sed uti hoc infortunio cito careant, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus, quam vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse cituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod exspectare longum immortalis præsertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atq; insperato sępe fine destruitur. quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriã, quam esse constat æternam. Tum ego, mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio: sed his ea, quæ prius concessa sunt, nimium convenire cognosco. Recte, inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putet, æquum est vel falsum aliquid præcessisse demonstret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ conclusionis ostendat: alioquin concessis pręcedentibus, nihil prorsus est, quod de illatione caussetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum videatur,

ſed ex his quæ ſumta ſunt, æque eſt neceſſarium. Quid nam? inquam. Feliciores, inquit, eſſe improbos ſupplicia luentes, quam ſi eos nulla juſtitiæ pœna coerceat. Neque id nunc molior, quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum ſupplicii terrore deduci, ceteris quoq; exemplum eſſe culpanda fugiendi: ſed alio quodam modo infeliciores eſſe improbos arbitror impunitos, tametſi nulla ratio correctionis, nullus reſpectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, eſſe felices, malos vero miſeros nonne conceſſimus? Ita eſt, inquam. Si igitur, inquit, miſeriæ cujuſpiam bonum aliquid addatur, nonne felicior eſt eo, cujus pura ac ſolitaria ſine cujuſquam boni admiſtione miſeria eſt? Sic, inquam, videtur. Quid ſi eidem miſero, qui cunctis careat bonis, præter ea, quibus miſer eſt, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo cenſendus eſt, cujus infortunium boni participatione relevatur? Quid ni? inquam. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipſam ſcilicet, quæ ratione juſtitiæ bona eſt: iidemque cum ſupplicio carent, ineſt eis aliquid ulterius mali, ipſa impunitas, quam iniquitatis merito malum eſſe confeſſus es. Negare non poſſum. Multo igitur infeliciores improbi ſunt injuſta impunitate donati, quã juſta ultione puniri. Sed puniri improbos juſtum, im-

puniros

punitos vero elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud quisquam negabit, bonum esse omne, quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquet esse. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt eis, quæ paullo ante conclusa sunt. Sed quæso, inquam, nullane animarum supplicia post defuncte, ctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his disserere consilium non est. Id vero hactenus egimus, ut, quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullā esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres numquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam cito finiri precabaris, nec longam esse disceres: infeliciorem que fore, si diuturnior; infelicissimam vero, si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos, injusta impunitate dimissos, quam justa ultione punitos. Cui sententiæ consequens est, ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cum impuniti esse creduntur. Tum ego, cum tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum judicia revertar, quis ille est, cui hæc non credenda modo, sed saltem non audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuę veritatis attollere; similesque avibus sunt, quarū intuitum nox illuminat, dies cæcat. dum enim non rerum ordinem,

dinem,

dinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si conformaveris, nihil opus est judice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem; tu teipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, cœlumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos belluis simileis esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilq; sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquiescent, quod æque validis rationum utitur firmamentis, infeliciores esse eos, qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minime. Infelices vero esse, qui sunt improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eine qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quam

accepto

acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores. pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem judicum excitare conantur; cum magis admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed à propitiis potius, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se depositturos viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus, judicibusque permitterent. quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nā bonos quis nisi stultissimus oderit? malos vero odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum. Cum ægros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

METRVM IV.

Quid tantos iuvat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte sua, volucris nec remoratur equos.
Quos serpens, leo, tigris, ursus, aper
Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, & fera bella movent,
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis sævitiæ ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jure bonos, & miseresce malis.

PROSA V.

HEIC ego, video, inquam, quæ sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari, non nihil boni, malive inesse perpendo. Neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in sua permanens urbe florere Sic enim clarius, testatiusque sapientiæ tractatur officium, cum in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præsertim carcer, nexus, ceteraque legalium tormenta pœnarum perniciosis potius civibus, propter quos etiam constituta sunt, debean-

tur. Cur hæc igitur versa vice mutentur, scelerumque supplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror; quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. Minus enim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda, malis aspera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat; nisi caussa deprehendatur, quid est quod à fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerarium, confusumque credatur. Sed tu quamvis caussam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

METRVM V.

Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatque seras æquore flamas;
Cum nimiu celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti.
Palleant plenæ cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quaque fulgenti texerat ore
Confusa Phœbe, detegat astra.
Commovet gentes publicus error,
Lassantque crebris pulsibus æra,
Nemo miratur flamina Cori

Litus frementi tundere fluctu,
Nec nivis duram frigore molem
Ferventi Phœbi solvier æstu.
Heic enim caussas cernere promtum est;
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provehit ætas,
Stupetque subitis mobile vulgus.
Sedat inscitiæ nubilus error,
Cessent profecto mira videri.

PROSA VI.

ITA est, inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum caussas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit omnium quæsitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coerceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid deliberare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet

pauli-

paulisper differas voluptatem, dum nexas tibi ordine contexo rationes. Vt libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, caussas, ordinem, formas, ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus cum in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, Providentia nominatur: cum vero ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, Fatum à veteribus appellatum est. Quæ diversa esse, facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit: fatum vero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque connectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum vero singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hęc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod simpliciter,

præsentarieque prospexerat, per temporaleis ordines ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato vero hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus quibusdam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur, seu anima, seu tota inservieute natura, seu cælestibus siderum motibus, seu angelica virtute, seu dæmonum varia sollertia, seu aliquibus horum, seu omnibus, fatalis series texitur: illud certe manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam; fatum vero eorum, quæ divina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia quæ fato subsunt, providentiæ quoque subjecta sint: cui ipsum etiam subjacet fatum. Quædam vero, quæ sub providendia locata sunt, fati seriem superant. Ea vero sunt, quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit: extimus vero majore ambitu rotatus, quanto à puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid vero illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat. Simili

ratio-

ratione quod longius à prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur; ac tanto aliquid fato liberum est, quanto illum rerum cardinem vicinius petit. Quod si supernæ mentis hæserit firmitati, motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad puncti medium circulus: Ita est fati series mobilis ad providentiæ stabilem simplicitatem. Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem nascentia, occidentiaque omnia per simileis fetuum, seminumque renovat progressus. Hæc actus etiam, fortunasque hominum indissolubili caussarum connexione constringit: quæ cum ab immobilis providentiæ proficiscantur exordiis, ipsas quoque immutabileis necesse est esse. Ita enim res optime reguntur, si manens in divina mente simplicitas, indeclinabilem causarum ordinem promat: hic vero ordo res mutabileis, & alioquin temere fluituras propria incommutabilitate coerceat. Quo fit, ut tametsi vobis hunc ordinem minime considerare valentibus, confusa omnia perturbataque videantur, nihilo minus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali caussa nec ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut uberrime demonstratum est, bonum quærentes pravus error avertit, ne dii ordo de summi boni cardine

proficiſcens, à ſuo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquies, poteſt ulla iniquior eſſe confuſio, quam ut bonis tum adverſa, tum proſpera; malis etiam tum optata, tum odioſa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve cenſuerint, eos quoque, uti exiſtimant, eſſe neceſſe ſit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant, & quos alii præmio, alii ſupplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis poſſit bonos, maloſve diſcernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici ſolet, animorum? Non enim diſſimile eſt miraculum neſcienti; cur ſanis corporibus; his quidem dulcia, illis vero amara conveniant. Cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui ſanitatis ipſius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoſcit, minime miratur. Quid vero animorum aliud ſalus videtur eſſe, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel ſervator bonorum, vel malorum depulſor, quam rector ac moderator mentium Deus? Qui, cum ex alta providentiæ ſpecula reſpicit, quid unicuique conveniat, agnoſcit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis inſigne miraculum, cum à ſciente geritur, quod ſtupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perſtringam, de hoc, quem tu juſtiſſimum,

& æqui

& æqui ſervantiſſimum putas, omnia ſcienti providentiæ diverſum videtur. Et victricem quidem cauſſam diis, victam vero Catoni placuiſſe familiaris noſter Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra ſpem videas geri, rebus quidem rectus ordo eſt: opinioni vero tuæ perverſa confuſio. Sed ſit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque conſentiat: ſed eſt animi viribus infirmus: cui ſi quid eveniat adverſi, deſinet colere forſitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque ſapiens diſpenſatio ei, quem deteriorem facere poſſit adverſitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Eſt alius cunctis virtutibus abſolutus, ſanctuſq;, ac Deo proximus: hunc contingi quibuſlibet adverſis nefas providentia judicat; adeo, ut ne corporis quidem morbis agitari ſinat. Nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομοῦσι. Fit autem ſæpe, uti bonis ſumma rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis miſta quædam pro animorum qualitate diſtribuit: quoſdam remordet; ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari ſinit ut virtutes animi patientiæ uſu, atque exercitatione confirment. Alii plus æquo metuunt, quod ferre poſſunt: alii plus æquo deſpiciunt, quod ferre non poſſunt: hos, in experimentum ſui, triſtibus ducit. Nonnulli venerandum ſæculi nomen glorioſæ precio mortis eme-

runt. Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum cæteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem; quæ quam recte atque disposite, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur caussis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant: quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent; tum ipsos, quibus invehuntur, emendant: læta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari sæpe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conscientiam spectans, & secum fortunam suam comparans, forsitan pertimescit, ne rei, cujus jucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indigne aucta felicitas. Quibusdam permissum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis esset caussa supplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quid ni? cum à semetipsis, discerpentibus conscien-

tiam vitiis, quique dissentiant, faciantque sæpe, quæ cum gesserint, non fuisse gerenda decernant: Ex quo sæpe summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis dissimileis student esse, quos oderant. Sola est enim divina vis, cui mala quoq; bona sint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεῶν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. n que enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantum prospexisse sufficiat, quod naturam omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quęstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

METRVM VI.

Si vis celsi jura tonantis
Pura sollers cernere mente,
Adspice summi culmina cœli.
Illic justo fœdere rerum
Veterem servant sidera pacem.
Non sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbus impedit axem.
Nec quæ summo vertice mundi
Flectit rapidos Vrsa meatus,
Numquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens sidera mergi,
Cupit Oceano tingere flamas.
Semper vicibus temporis æquis
Vesper seras nunciat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum,
Sic æternos reficit cursus
Alternus amor: sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida siccis.
Iungantque fidem frigora flamis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraque gravet pondere sidant.
Hisdem caussis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æstas Cererem fervida siccat.
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit. ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:

Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex, & sapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quæ nunc stabilis continet ordo;
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queant;
Nisi converso rursus amore
Refluant caussæ, quæ dedit esse.

PROSA VII.

IAMNE igitur vides, quid hæc omnia, quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et qui, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cum omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi, exercendive bonos, tum puniendi, corrigendique improbos caussa deferatur, patet quod omnis bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio: & si quam paullo ante docuisti providentiam, fatumve considerẽ, firmis viribus est nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabi-

leis paullo ante posuisti, numeremus. Quid? inquit: quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebro, quorundam malam esse fortunam. Visne igitur, inquit, paulisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? Vt placet, inquam. Nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? Ita est, inquam. Quæ vero aut exercet, aut corrigit, prodest? Fateor, inquam. Bona igitur? Quid ni? Sed hæc eorum est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid vero jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? nequaquam, verum uti est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quæ cum sit aspera, & justo supplicio malos coerceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, judicat esse miserrimam. Vide igitur, ne opinionem populi sequentes quiddam valde inopinabile confecerimus. Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ concessa sunt; evenit eorum quidem, qui sunt vel in possessione, vel in profectu, vel in adoptione virtutis, omnem, quæcumque sit, bonam, in improbitate vero manentibus, pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tametsi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens moleste ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indi-

gnari, quoties increpuit bellicus tumultus. Vtrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi vero confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, quod suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in provectu positi virtutis; diffluere deliciis, & emarcescere voluptate venistis: sed prælium cum omni fortuna nimis acre conseritis. ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contentum felicitatis, non habet præmium laboris. In vestra est enim situm manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim, quæ videtur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

METRVM VII.

Bella bis quinis operatus annis
Vltor Atreides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Grajæ dare vela classi
Optat, & ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumque tristis
Foderat gnatæ jugulum sacerdos.
Flevit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus, vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus alvo.
Sed tamen caco furibundus ore,
Gaudium mæstis lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores:
Ille Centauros domuit superbos,

Absttu-

Abstulit sævo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læva gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena.
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sævis dominum quadrigis.
Hydra combusto periit veneno;
Fronte turbatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis;
Stravit Anteum Lybicis arenis,
Cacus Evandri satiavit iras,
Quosque pressurus foret altus orbis
Setiger spumis humeros notavit.
Vltimus cælum labor irreflexo
Sustulit collo, pretiumque rursus
Vltimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

LIBER QVINTVS.

PROSA I.

DIXERAT, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ego, recta quidem, inquam, exhortatio, tuaque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, festino, inquit, debitum promissionis absolvere; viamque tibi, qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen à propositi nostri tramite paullisper aversa sunt, verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maxime delector, agnoscere. simul cum omne disputationis tuæ latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigitur. Tum illa, morem, inquit, geram tibi; simulque sic exorsa: Siquidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullaque caussarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & præter subjectæ rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coercente in ordinem cuncta Deo, locus esse ul-

lius temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo existere, vera sententia est: cui nemo umquam veterum refragatus est: quamquā id illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nullis ex caussis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quod si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paullo ante desolvimus. Quid igitur? inquam. nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula illa conveniant? Aristoteles meus id, inquit, in Physicis & brevi & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratia geritur, aliudque quibusdam de caussis, quam, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut si quis colendi agri caussa fodiens humum, defossi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidisse: verum non de nihilo est. nam proprias caussas habet: quarum improuisus inopinatusque concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loco pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hæ sunt igitur fortuiti caussæ compendii, quod ex obviis sibi, & confluentibus caussis, non ex gerentis intentione proveuit. Neque enim, vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur,

inten-

intendit: sed, uti dixi, quod ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire casum esse inopinatum, ex confluentibus caussis, in his, quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere vero, atque confluere caussas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusque disponit.

METRVM I.

Rupis Achamenia scopulis, ubi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
Si coeant, cursumque iterum revocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis,
Fors, patitur frenos, ipsaque lege meat.

PROSA II.

ANIMADVERTO, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac hærentium sibi serie caussarum, estne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fa-

talis

talis catena constringit? Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium, quo quodque discernat per se: igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod vero quis optandum judicat esse, petit: refugit vero, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas vero animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minus vero, cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema vero est servitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos à summæ luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox inscitiæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus; quibus accedendo, consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propria libertate captiva. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

METRVM II.

Puro clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat.
Vno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

PROSA III.

TVM ego, en, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Iam enim, quibus perturbare, conjecto. Nimium, inquam, adversari, ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet existere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsense-

rit. Nam si res aliorsum, quam provisæ sunt, detorqueri valeut, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quæstionis modum posse dissolvere. Ajunt enim non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed e contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non possit: eoque modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse est contingere, quæ providentur: sed necesse est, quæ futura sunt, provideri. Quasi vero, quæ cujusque rei caussa sit, præscientiane futurorum necessitatis, an futurorum necessitas providentiæ laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo caussarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiamsi præscientia futuris rebus evenendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere conjectat, veram esse necesse est: at è converso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at vero in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio: sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cum caussa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in

utraque

utraque necessitas. Similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si iccirco, quoniam futura sunt, providentur; non vero ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilo minus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Iam vero quam præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus caussa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, caussam summæ illius esse providentiæ? Adhæc, sicuti, cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, idipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremo si quid aliquis aliorsum, atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, à scientiæ veritate longe diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus, ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri qui poterit? Sicut enim scientia ipsa impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. Ea namque caussa est, cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possibile est; fal-

litur: quod sentire non modo nefas est, sed etiam voce proferre. At si, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat; quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* Quid etiam divina providentia humana opinione præstiterit, si, uti homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus? Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. Quo semel recepto, quantus occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potius mista atque indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratius excogitari potest, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut vitia quæque

nostra

nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quisquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, sperandi scilicet, ac deprecandi. Siquidem justæ humilitatis pretio inæstimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est, quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illique inaccessæ luci prius quoque quam impetrent, ipsa supplicandi ratione conjungi: quæ si recepta futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo summo illi rerum principi connecti, atque adhærere possimus? Quare necesse erit humanum genus, uti paullo ante cantabas, dissæptum, atque disjunctum suo fonte fatiscere.

METRVM III.

Quæ nam discors fœdera rerum
Caussa resolvit? quis tanta Deus
Veris statuit bella duobus,
Ut quæ carptim singula constent,
Eadem nolint mista jugari?
An nulla est discordia veris,
Semperque sibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppreßi luminis igne
Rerum tenueis noscere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore

Veri rectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia nosse?
Sed quid nota vescire laborat?
Et si nescit, quid caca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniat, quisve repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cum mentem cerneret altam,
Pariter summam & singula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summamque tenet singula perdens.
Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu. nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, alte visa retractans,
Vt servatis queat oblitas
Addere parteis.

PROSA IV.

TVM illa, Vetus, inquit, hæc est de providentia querela, à M. Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata, tibique ipsi res diu prorsus, multumque quæsita: sed haud quaquam ab ullo vestrum hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis caussa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod

mum patefacere, atque expedire ten-
, si prius ea quibus moveris, expedie-
uæro enim, cur illam solventium ra-
:m minus efficacem putes: quæ quia
cientiam non esse futuris rebus caus-
necessitatis existimat, nihil impediri
cientia arbitrii libertatem putat. Num
ı tu aliunde argumentum futurorum
ssitatis trahis, nisi quod ea quæ præ-
atur, non evenire non possunt? Si igi-
prænotio nullam futuris rebus adjicit
ssitatem, quod tu etiam paullo ante
bare; quid est, quod voluntarii exitus
in ad certum cogantur eventum? Et-
n positionis gratia, ut quid consequatur
ertas, statuamus nullam esse præscien-
ı. Num igitur, quantum ad hoc attinet,
e ex arbitrio eveniunt, ad necessitatem
untur? Minime. Statuamus iterum esse,
nihil rebus necessitatis injungere; ma-
it, ut opinor, eadem voluntatis integra
ue absoluta libertas. Sed præscientia,
uies, tametsi futuris eveniendi neces-
is non est, signum tamen est, necessario ea
e ventura. Hoc igitur modo, etiã si præ-
gnitio non fuisset, necessarios futurorum
itus esse constaret. Omne etenim signum,
atum quid sit, ostendit, non vero efficit
od designat. Quare demonstrandum
ius est, nihil non ex necessitate continge-
, ut prænotionem signum esse hujus ne-
ssitatis appareat. Alioquin si hæc nulla
t, nec illa quidem ejus rei signum poterit
se, quæ non est. Iam vero probationem,

firma ratione subnixam constat, non ex signis, neque petitis extrinsecus argumentis, sed ex convenientibus, necessariisque caussis esse ducendam. Sed qui fieri potest, ut ea non proveniant, quæ futura esse providentur? Quasi vero nos ea, quæ providentia futura esse prænoscit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen ut evenirent, sui natura necessitatis habuisse: quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, subjecta oculis intuemur: ut ea, quæ in quadrigis moderandis, atque flectendis facere spectantur aurigæ: atque ad hunc modum cætera. Num igitur quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit? Minime. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta moverentur. Quæ igitur cum fiunt, carent existendi necessitate, eadem prius quam fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam eventura, quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut scientia præsentium nihil his, quæ fiunt; ita præscientia futurorum nihil his, quæ ventura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur, putasque, si prævideantur, consequi necessitatem; si

necessitas desit, minime præsciri; nihilque scientia comprehendi posse, nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeat, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris caussa est, quod omnia, quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi, atque natura cognosci existimat quæ sciuntur: quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi, atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam, imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam, quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus existit. Supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime considerandum est, quod superior comprehendendi vis amplectitur inferiorem: inferior ve-

ro ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam: sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quæ subsunt, cuncta dijudicat: sed eo modo, quo formam ipsam, quæ nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cum quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hoc est enim, quæ conceptionis suæ universale ita definit: homo est animal bipes rationale. quæ cum universalis notio sit, tamen imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione judicandi. Videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quam eorum, quæ cognoscuntur, utantur? Neque id injuria: nam cum omne judicium judicantis actus exsistat, necesse est, ut suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

ME-

METRVM IV.

Quondam porticus attulit
bscuros nimium senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis
redant mentibus imprimi,
t quondam celeri stylo
Mos est æquore paginæ,
Quæ nullas habeat notas,
Pressas figere litteras.
Sed mens si propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis subdita corporum,
Cassasque in speculi vicem
Rerum reddit imagines,
Vnde hæc sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit,
Aut quæ cognita dividit?
Quæ divisa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
Veris falsa redarguit?
Hæc est efficiens magis
Longe caussa potentior
Quam quæ materiæ modo
Impressas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,

Vivo in corpore passio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Admotus similes vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
Formis miscet imagines.

PROSA V.

QVOD si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuum forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescenteis intrinsecus formas: si in sentiendis, inquam, corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori judicat passionem; quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt conchæ maris, quæque alia saxis hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis

est,

ſicuti intelligentia ſola divini: quo
: ea notitia cæteris præſtet quæ ſuapte
ra non modo proprium, ſed ceterarum
ıue notitiarum ſubjecta cognoſcit.
ı igitur, ſi ratiociuationi ſenſus, ima-
tioque refragentur, nihil eſſe illud uni-
ale dicentes, quod ſeſe intueri ratio
t: Quod enim ſenſibile, vel imaginabi-
t, id univerſum eſſe non poteſt. Aut
ır rationis verum eſſe judicium, nec
lquam eſſe ſenſibile: aut quoniam ſibi
um ſit, plura ſenſibus & imaginationi
ſubjecta, inanem conceptionem eſſe
onis, quæ quod ſenſibile ſit, ac ſingula-
uaſi quoddam univerſale, conſideret. Ad
., ſi ratio contra reſpondeat, ſe quidem
ıuod ſenſibile, & quod imaginabile ſit
univerſitatis ratione conſpicere; illa
o ad univerſitatis cognitionem adſpira-
ıon poſſe: quoniam eorum notio corpo-
:is figuras non poſſit excedere. De rerum
o cognitione firmiori potius, perfectio-
ıe judicio eſſe credendum. In hujuſmo-
ıgitur lite, nos, quibus tam ratiocinandi,
am imaginandi etiam, ſentiendique vis
ſt, nonne rationis potius cauſſam proba-
nus? Simile eſt, quod humana ratio di-
ıam intelligentiam futura, niſi ut ipſa
gnoſcit, non putat intueri. Nam ita diſſe-
, ſi qua certos, ac neceſſarios habere non
deantur eventus, ea certo eventura præ-
iri nequeunt. Harum igitur rerum nulla
: præſcientia, quam ſi etiam in his eſſe
edamus, nihil erit, quod non ex neceſſi-

tate

tate proveniat. Si igitur, uti rationis participes sumus, ita divinæ judicium mentis habere possemus, sicut imaginationem, sensumque rationi cedere oportere judicavimus, sic, divinæ sese menti humanam summittere rationem, justissimum censeremus. Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen, si possumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri, id autem est, quo nam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat ac definita prænotio: neque id sit opinio, sed summæ potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

METRVM V.

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento sunt corpore, pulveremque verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata sulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga, verberetque ventos,
Et liquido longi spatia ætheris enatet volatu.
Hæc pressisse solo vestigia gressibusque gaudent,
Vel virideis campos transsmittere, vel subire silvas.
Quæ variis videas licet omnia discrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare sensus.

nica gens hominum celsum levat altius cacumen,
ie levis recto stat corpore, despicitque terras.
, nisi terrenus male desipis, admonet figura,
recto cælum vultu petis, exerisque frontem,
ublime feras animum quoque, ne gravata pessum,
rior sidat mens corpore celsius levato.

PROSA VI.

QVONIAM igitur, uti paulo anionstratum est, omne quod scitur, non ua, sed ex comprehendentium natura noscitur, intueamur nunc, quantum est, quis sit divinæ substantiæ status, ut : nam etiam scientia ejus sit, possimus oscere. Deum igitur æternum esse, cun:unı ratione degentium commune juium est. Quid sit igitur æternitas, conremus. Hæc enim nobis naturam paridivinam, scientiamque patefecerit. Æiitas igitur est, interminabilis vitæ tota ul & perfecta possessio: quod ex collaue temporalium clarius liquet. Nam dquid vivit in tempore, id præsens à eteritis in futura procedit: nihilque in tempore constitutum, quod ton vitæ suæ spatium pariter possit amcti. Sed crastinum quidem nondum ap:hendit: hesternum vero jam perdi. In hodierna quoque vita non am-

plius vivitis, quam in illo mobili, transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit unquam esse, nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est, ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitę spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est, ut sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitę immobilis præsentiarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit immotum, & ex sim-

ate præsentiæ decrescit in infinitam
i, ac præteriti quantitatem; &, cum
n pariter vitæ suæ plenitudinem ne-
: possidere, hoc ipso, quod aliquo mo-
nunquam esse desinit, illud, quod imple-
que exprimere non potest, aliquate-
idetur æmulari, alligans se ad qualem-
que præsentiam hujus exigui volucris-
momenti: quæ, quoniam manentis il-
præsentiæ quandam gestet imaginem,
ius cumque contigerit, id præstat, ut
videantur. Quoniam vero manere non
uit, infinitum temporis iter arripuit:
ue modo factum est, ut continuaret e-
o vitam, cujus plenitudinem comple-
non valuit permanendo. Itaque si di-
rebus nomina velimus imponere, Pla-
em sequentes, Deum quidem æternum,
ndum vero dicamus esse perpetuum.
oniam igitur omne judicium secundum
naturam, quæ sibi subjecta sunt, com-
hendit: est autem Deo semper æter-
s, ac præsentarius status: scientia
oque ejus, omnem temporis supergres-
motionem, in suæ manet simplicitate
æsentiæ, infinitaque præteriti, ac fu-
ri spatia complectens, omnia quasi jam
rantur, in sua simplici cognitione consi-
rat. Itaque si præscientiam pensare ve-
s, qua cuncta dignoscit, non esse præ-
ientiam, quasi futuri, sed scientiam,
nunquam deficientis instantiæ rectius æ-
imabis. Vnde non providentia, sed pro-

videntia potius dicitur, quod porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta, prospiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minime. Atqui si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita illa omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat; taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit; unoque suæ mentis intuitu tam necessario, quam non necessario ventura dignoscit. Sicuti vos eum pariter ambulare in terra hominem conspicitis, & oriri in cælo Solem videtis; quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis; & hoc voluntarium, illud esse necessarium judicatis. Ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionum vero temporis futurarum. Quo fit, ut hæc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cum exstiturum quid esse cognoscit, quod idem exsistendi necessitate carere non nesciat. Heic si dicas, quod eventurum Deus vi-

d non evenire non posse: quod an-
n poteſt non evenire, id ex neceſ
contingere, neque ad hoc nomen
eatis adſtringas: Fatebor quidem
lidiſſimæ veritatis, ſed cui vix a-
niſi divini ſpeculator acceſſerit.
ndebo namque idem futurum, cum
inam notionem refertur, neceſſa-
; cum vero in ſua natura perpen-
liberum prorſus atque abſolutum
. Duæ ſunt etenim neceſſitates;
x una, veluti quod neceſſe eſt, o-
homines eſſe mortaleis; altera con-
is, ut ſi aliquem ambulare ſcias,
ambulare neceſſe eſt. Quod enim
ue novit, id eſſe aliter ac notum eſt,
t. Sed hæc conditio minime ſe-
illam ſimplicem trahit. Hanc enim
ſitatem non propria facit natura,
onditionis adjectio. Nulla enim ne-
as cogit incedere voluntarie gra-
em, quamvis eum tamen, cum gra-
, incedere neceſſarium ſit. Eodem
r modo, ſi quid providentia præ-
videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi
am habet naturæ neceſſitatem. At
Deus ea futura, quæ ex arbitrii liber
proveniunt, præſentia contuetur.
igitur, ad intuitum relata divi-
, neceſſaria fiunt per conditionem
æ notionis: per ſe vero conſiderata,
bſoluta naturæ ſuæ libertate non de-
nt. Fiunt igitur proculdubio cuncta,
futura Deus eſſe prænoſcit. ſed eo-

rum quædam de libero proficiſcuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant exiſtendo, tamen propriam naturam non amittunt: quia prius, quam fierent, etiam non evenire potuiſſent. Quid igitur refert non eſſe neceſſaria, cum propter divinæ ſcientiæ conditionem modis omnibus neceſſitatis inſtar, eveniant? Hoc ſcilicet, quod ea quæ paullo ante propoſui, Sol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non poſſunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, neceſſe erat exiſtere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præſentia Deus habet, procul dubio exiſtunt: ſed eorum hoc quidem de rerum neceſſitate deſcendit: illud vero de poteſtate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, ſi ad divinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis eſſe nexibus abſoluta. ſicuti omne quod ſenſibus patet, ſi ad rationem referas, univerſale eſt: ſi ad ſeipſum reſpicias, ſingulare. Sed ſi in mea, inquies, poteſtate ſitum eſt mutare propoſitum, evacuabo providentiam, cum, quæ illa prænoſcit, forte mutavero. Reſpondebo, Propoſitum te quidem tuum poſſe deflectere; ſed quoniam & id te poſſe, & an facias, quove convertas, præſens providentiæ veritas intuetur, divinam te præſcientiam non poſſe vitare; ſicuti præſentis oculi effugere non poſſis intuitum,

quam-

quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur inquies? Ex meane dispositione scientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præsentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat: nec alternat, ut tu existimas, nunc hoc, nunc illud prænoscendi vices: sed uno ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, visendique præsentiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur, quod paullo ante posuisti, indignum esse, si scientiæ Dei caussam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis præsentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas: Nec iniquæ leges solutis omni necessitate voluntatibus, præmia poenasque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque ejus præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, precesque; quæ cum rectæ

 sint,

sint: inefficaces non possunt. Aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humileis preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

F I N I S.

